

Kaupang

Larvik
kommune

Forvaltningsplan for Kaupang utvalgte kulturlandskap

Forord

Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad ble et utvalgt kulturlandskap i 2023, under navnet *Kaupang utvalgte kulturlandskap*. Arbeidet med forvaltningsplanen begynte i januar samme år. Planen er utarbeidet av Biofokus og Telemarksforskning på oppdrag fra Larvik kommune. Forvaltningsplanen er laget i samarbeid med landbruksavdelingen hos Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, og Vestfold Fylkeskommune v/Kulturarv. Larvik kommune har bidratt med lokalkunnskap og utforming av planen.

Foto framside: J. G. Brynjulvsrud

Ansvarlig utgiver: Larvik kommune, 30.10.2024

Bidragstydere til planen:

- Biofokus v/John Gunnar Brynjulvsrud og Terje Blindheim,
- Telemarksforskning v/Nanna Løkka,
- Statsforvalteren i Vestfold og Telemark v/Hilde Marianne Lien og Marte Rødseth Kvakland
- Vestfold Fylkeskommune, kulturarv v/Cathrine Stangebye Engebretsen og Trude Aga Brun
- Larvik kommune v/Johanne Dolven, Monica Berg Mortensen og Hanne Holmen

Forord	2
Innledning	5
Målgruppe for planen	5
Organisering	6
Målsetting for området	7
Mål	7
Områdebeskrivelse	8
Områdeavgrensning	10
Kulturhistoriske verdier	12
Kaupang fornminneområde	12
Boplasser	13
Gravhauger og gravfelt	13
Kulturplanter	14
Steingjerder og veianlegg	14
Bygninger	15
Biologisk mangfold	15
Artsmangfold	15
Kulturmark	16
Utvalgt naturtype hul eik	16
Edelløvskoger	17
Lågurtfuruskog	17
Bekkedrag	17
Andre naturtyper	18
Utfordringer	19
Mangelfull kartlegging og oversikt	19
Gjengroing	19
Formidling	20
Samlet belastning og ferdsel	21
Fremmede arter	21
Tiltak	22
Planlegging, kartlegging og dokumentasjon	22
Kulturminner og kulturmiljø	24
Skjøtsel av fredete kulturminner	24
Bygninger	25
Steingjerder, røyser, veianlegg	25
Kulturplanter	25
Biologisk mangfold	26

Restaurering og skjøtsel av trua naturtyper	26
Restaurering og skjøtsel av utvalgt naturtype hul eik	27
Bekjempelse av fremmede arter	28
Landskapsskjøtsel	28
Rydding av vegetasjon og restaurering av gamle beiter	28
Andre landskapselementer	29
Ferdsel og friluftsliv	30
Formidling og næringsrettede tiltak	31
Oppsummering av tiltak:	33
Lovverk – status og tiltak	34
Regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA)	34
Kommunale planer etter plan- og bygningsloven	34
Kommuneplanens arealdel	34
Områdeplan for Kaupang fornminneområde	35
Kommunedelplan for naturmangfold	35
Kulturminneloven	35
Naturmangfoldloven	36
Finansiering av tiltak	37
Planlegging, kartlegging og dokumentasjon	37
Kulturminner og kulturmiljø	37
Biologisk mangfold	37
Landskapsskjøtsel	38
Ferdsel og friluftsliv	38
Formidling	38
Næringsrettede tiltak	38
Tilskuddssatser	39
Årshjul	39
Referanser	40
Vedlegg 1 – Oversikt over rødlistede arter	41
Vedlegg 2 - Naturtyper kartlagt etter DN-håndbok 13	44
Vedlegg 3 - Naturtyper kartlagt etter miljødirektoratets instruks - NIN kartlegging	45
Vedlegg 4 - Naturtyper kartlagt etter DN håndbok-19	46
Vedlegg 5 – Biologisk mangfold, Kaupang UKL sør	47
Vedlegg 6 – Kulturminner og -verdier innenfor UKL-området	48
Vedlegg 7 – Oversikt over jordbruksarealer og skog innenfor UKL-området	49
Vedlegg 8 – Plankart Kaupang fornminneområde	50
Vedlegg 9 – Skjøtselsråd for eiker	51

Innledning

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) er en tverrfaglig satsing mellom Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Arbeidet med utvalgte kulturlandskap i jordbruket startet i 2008, og per 2024 er 51 områder valgt ut. UKL er en frivillig tilskuddsordning og forvaltningen av de utvalgte områdene er lagt til den enkelte kommune.

Områdene som velges ut har nasjonale verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, samt potensial for formidling av disse verdiene. Områdene skal kunne gi kunnskap og opplevelser og være en ressurs for grunneiere, frivillige lag og foreninger og lokalsamfunnet ellers, samtidig som jordbruksdriften skal opprettholdes og utvikles. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er valgt på bakgrunn av at de har et særpreg formet av mennesker over generasjoner. UKL er en status som tilskrives slike spesielt verdifulle landskapsområder med svært verdifullt kulturhistorisk verdi og stort biologisk mangfold. Kaupang ble utpekt som et utvalgt kulturlandskap i jordbruket i 2023.

Naturmangfold, jordbruksdrift og kulturhistorie skal bli tatt vare på gjennom fortsatt drift, med blant annet tradisjonelle bruksmåter, skjøtsel og vedlikehold. Det rådende utviklingsprinsippet for området er at aktiv drift skal sikre landskapets kulturhistoriske verdier, og at eventuelle endringer i bruken av landskapet skal støtte opp under disse.

UKL er en tilskuddsordning - det er ikke en ny eller ytterligere verneordning. Støtten fra myndighetene skal bidra til å sikre kontinuitet i drift og sikre verdiene i områdene for framtida. *Formålet med satsingen er å sikre langsiktig forvaltning av utvalgte landskapsområder med store biologiske og kulturhistoriske verdier, som er formet av langvarig og kontinuerlig tradisjonell bruk* (Landbruksdirektoratet, 2023). Tilskuddene skal understøtte den avgjørende jobben grunneierne gjør for å ivareta kvalitetene i det gitte landskapet. Det kan handle om istandsetting/skjøtsel av natur eller kulturminner, vedlikehold av kulturlandskap eller prosjekter knyttet til kunnskapsproduksjon eller formidling. UKL-tilskudd kan bidra til at kulturmiljøet blir en integrert del av lokalsamfunnsutvikling, stedsutvikling og næringsutvikling. Tilskuddene kan øke lokal kunnskap og identitet knyttet til kulturarv, og slik bidra til at flere engasjerer seg i at historien og omgivelsene blir ivaretatt til det beste for lokalsamfunnet.

Målgruppe for planen

Målgruppen for forvaltningsplanen inkluderer en rekke aktører, herunder forvaltningen i kommune, fylkeskommune og Statsforvalter, grunneiere og brukere, næringsorganisasjoner, frivillige organisasjoner m.fl. Forvaltningsplanen skal være forståelig og anvendelig slik at den kan danne grunnlag for lokale/tematiske skjøtelsesplaner og kartlegging, samt for planlegging og gjennomføring av lokale tiltak i UKL-området. Planen skal være forankret både hos grunneiere og kommunen.

Organisering

Høsten 2017 ble det avholdt et møte på Bøndenenes hus i Tjølling med grunneiere i området, kommunen, Statsforvalteren i Vestfold og Telemark (den gang Fylkesmannen i Vestfold) og Vestfold Fylkeskommune. Temaet for møtet var om kulturmiljøet Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad skulle søke om å bli et utvalgt kulturlandskap. Området ble så søkt inn i ordningen i 2021, og ble i denne omgangen valgt ut og innlemmet fra 1. januar 2023. I mars 2023 ble det igjen holdt et informasjonsmøte på Aspargesgården om ordningen og forvaltningsplanarbeidet som var satt i gang. Her var det godt oppmøte fra grunneiere, lag og foreninger. I juni samme år ble det holdt et innspillsmøte til forvaltningsplanen i Sliperiet. Her holdt Biofokus og Telemarksforskning, som fikk oppdraget med å skrive planen, innlegg. Det kom flere innspill fra salen, som er hensyntatt i forvaltningsplanen.

Det er kommunen som forvalter ordningen i dag, i tett dialog med Statsforvalteren i Vestfold og Telemark, og Vestfold Fylkeskommune. Hvert år får kommunen tildelt en tilskuddspott fra Statsforvalteren. Noe av disse midlene vil settes av til fellesprosjekter for området, som f.eks. tematiske skjøtelsplaner, kartlegginger, m.m., og resten av midlene vil lyses ut og være tilgjengelig å søke på for grunneiere, lag og foreninger til aktuelle tiltak innenfor området. Det vil årlig avholdes dialogmøter med grunneiere og interessenter hvor ønsker for området og fellesprosjekter kan fremmes. Utlysningen av midler vil skje på kommunens nettsider.

Figur 1: Kaupangkilen med gårdene Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad i bakgrunnen. Foto: Rune Nordseter, Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Målsetting for området

Forvaltningsplanen skal gi grunnlag for prioritering av tilskuddsmidler til UKL-området Kaupang. Tilskuddsmidlene skal benyttes til ivaretagelse og utvikling av verdiene i landskapet gjennom restaurering, skjøtsel, formidling og næringsutvikling. Planen er basert på eksisterende kunnskap om kulturminneverdier, naturmangfold og jordbruksinteresser i kulturlandskapet, og skal fungere som et verktøy for forvaltningen, grunneiere og andre aktører.

Figur 2: Jordbrukslandskap på Kaupang. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Mål

Det langsiktige målet for Kaupang UKL er:

- 1) Å sikre ivaretagelse av og å fremme eksisterende verdier innenfor
 - fredete kulturminner
 - nyere tids kulturminner
 - det biologiske mangfoldet i området
 - det unike kulturlandskapet
 - verneverdige bygninger
- 2) Lage langsiktige planer for å skjøtte og ivareta disse verdiene
- 3) Bekjempe større bestander av skadelige fremmede arter i området
- 4) Formidle den unike historien i UKL-området til ulike brukergrupper

Områdebeskrivelse

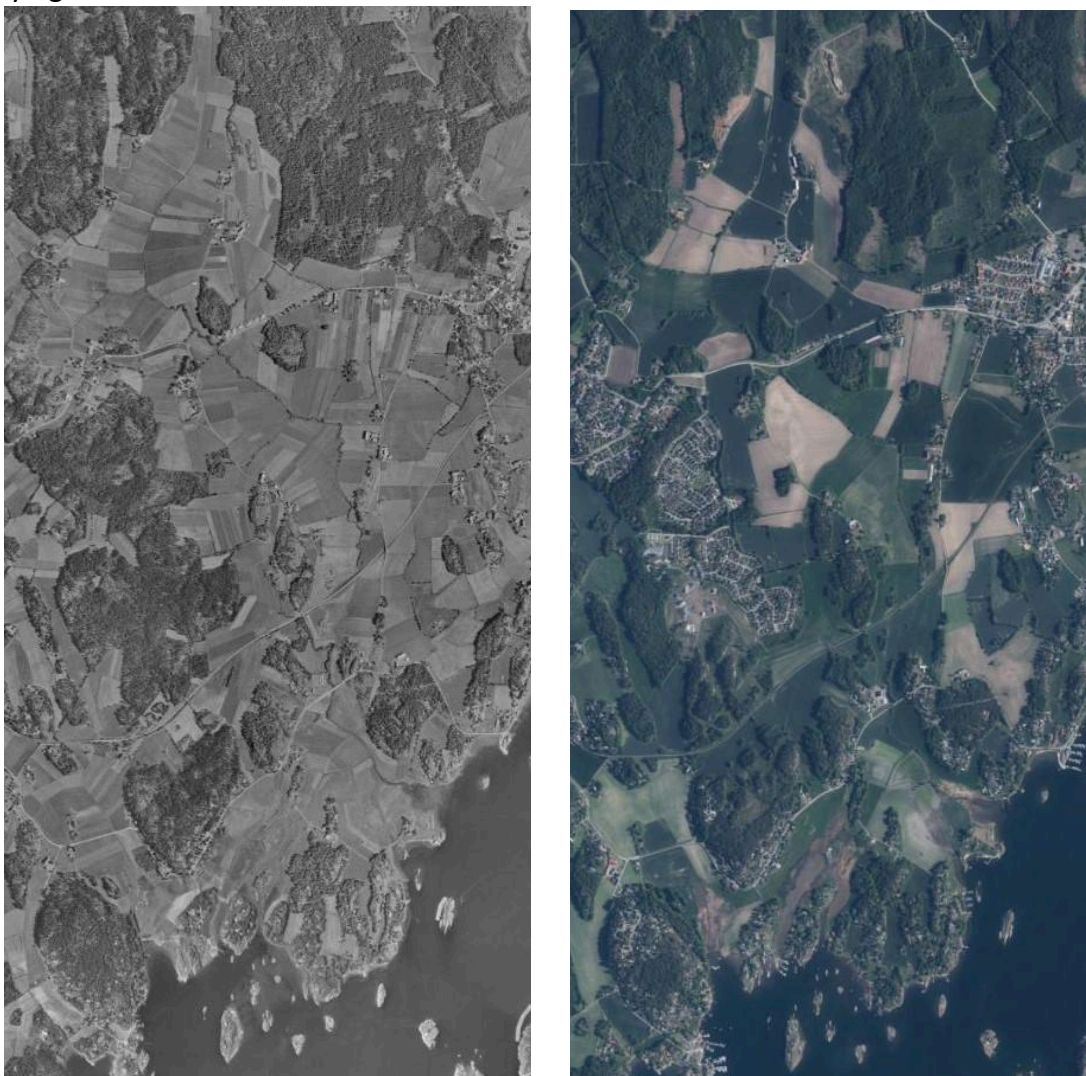
Området utgjør et gammelt og sentralt jordbrukslandskap som har utviklet seg gjennom flere tusen år med jordbruksdrift, med et stort antall kulturminner av forskjellige typer og fra flere tidsperioder med vikingtiden som den mest sentrale. Landskapet er nesten i takt med slik det var i vikingtiden, bortsett fra at strandlinjen var 3,2 meter høyere. Landskapets natur- og kulturminneverdier, jordbruksvirksomheten og nettverket av veier og stier gjør at området er spesielt verdifullt og godt egnet for formidling, fysisk aktivitet, friluftsliv, natur- og kulturopplevelser, i tråd med kriteriene for å bli et utvalgt kulturlandskap.

Kaupang UKL ligger i Tjølling i Larvik kommune og omfatter gårdene Kaupang Søndre, Kaupang Nordre, Huseby, Lunde, Gjerstad, Guri og Valby. En betydelig andel av UKL-området består av jordbrukslandskap. Av de omtrent 5 km² som er avgrenset som UKL består ca. 3,5 km² av dyrka mark (se vedlegg 7 for oversikt over jordbruksarealer). Området hører til i svakt oseanisk vegetasjonsseksjon -O1, i boreonemoral vegetasjonssone (Moen, 1998). Berggrunnen domineres av marine strandavsetninger, hav- og fjordavsetninger, ofte med stor mektighet, noe randmorene i nordvest, samt marginalt med torv og myr i nord. I tillegg forekommer en del arealer med bart fjell. Et kontinuerlig og variert jordbruk, samt bruk av beitedyr har bidratt til å holde området relativt uforandret, og gitt variasjon og mangfold i landskapet med dyrka jord, beita strandenger, koller, skog og gammel gårdsbebyggelse. Landskapet har stor tidsdybde med spor tilbake til steinalderen, men det er unike og tallrike spor fra vikingtid som danner hovedgrunnlaget for UKL-statusen. For å kunne formidle historien om Kaupang som Norges første by er det viktig at landskapet bevares, da det er landskapet som er det historiefortellende elementet.

Det arkeologiske kulturminnet Kaupang er sporene etter den historisk kjente handelsplassen Skiringssal, nevnt i Ottars beretning til kong Alfred i England omkring 890 e.Kr. Kaupang blir omtalt som «Norges første by». UKL-området inneholder også kulturminner fra andre tidsepoker enn vikingtiden, blant annet spor etter steinalderbosetninger og forhistoriske møteplasser i form av store kokegropfelt, og omfattende gravfelt fra jernalderen. I tillegg finnes flere nyere tids kulturminner som steingjerder og rydningsrøyser innenfor området.

Gjennom de siste 100 årene har store deler av de kystnære områdene i Sør-Norge gjennomgått betydelige endringer i arealbruk med blant annet opphør av beiting, endrede driftsformer i landbruket, utbygging og gjengroing av landskapet. Selv om UKL-området er relativt uforandret, har det skjedd endringer her og. Figur 3 viser flyfoto fra andre halvdel av 1900-tallet og fra 2022. I grove trekk er det de samme områdene som blir benyttet til jordbruk, men forskjellen vises i størst grad på koller, åkerholmer og dels i kystnære arealer. Disse arealene er i større grad åpne på det eldste bildet, noe som sannsynligvis skyldes mer utstrakt bruk av disse arealene som blant annet hagemarker og naturbeiter for husdyr. På 1900-tallet har bebyggelsen i området økt, blant annet gjennom hytteutbygging på Lamøya og boligfelt på Valby og Guriskogen (vest i

bildene). Rundt Kaupangkilen ligger restene etter byanlegget samt store gravfelt fra vikingtiden. Vestfold fylkeskommune har fra 2005 forvaltet arealer rundt Kaupangkilen etter avtale med grunneiere. Intensjonen med avtalen var å endre driften fra grønnsaksproduksjon til beite, uten pløying.

Figur 3: Flyfoto over Kaupang. T.v.: Vestfold 1959-1979. T.h.: Vestfold og Viken 2022. Kart er hentet fra Norge i bilder (2023).

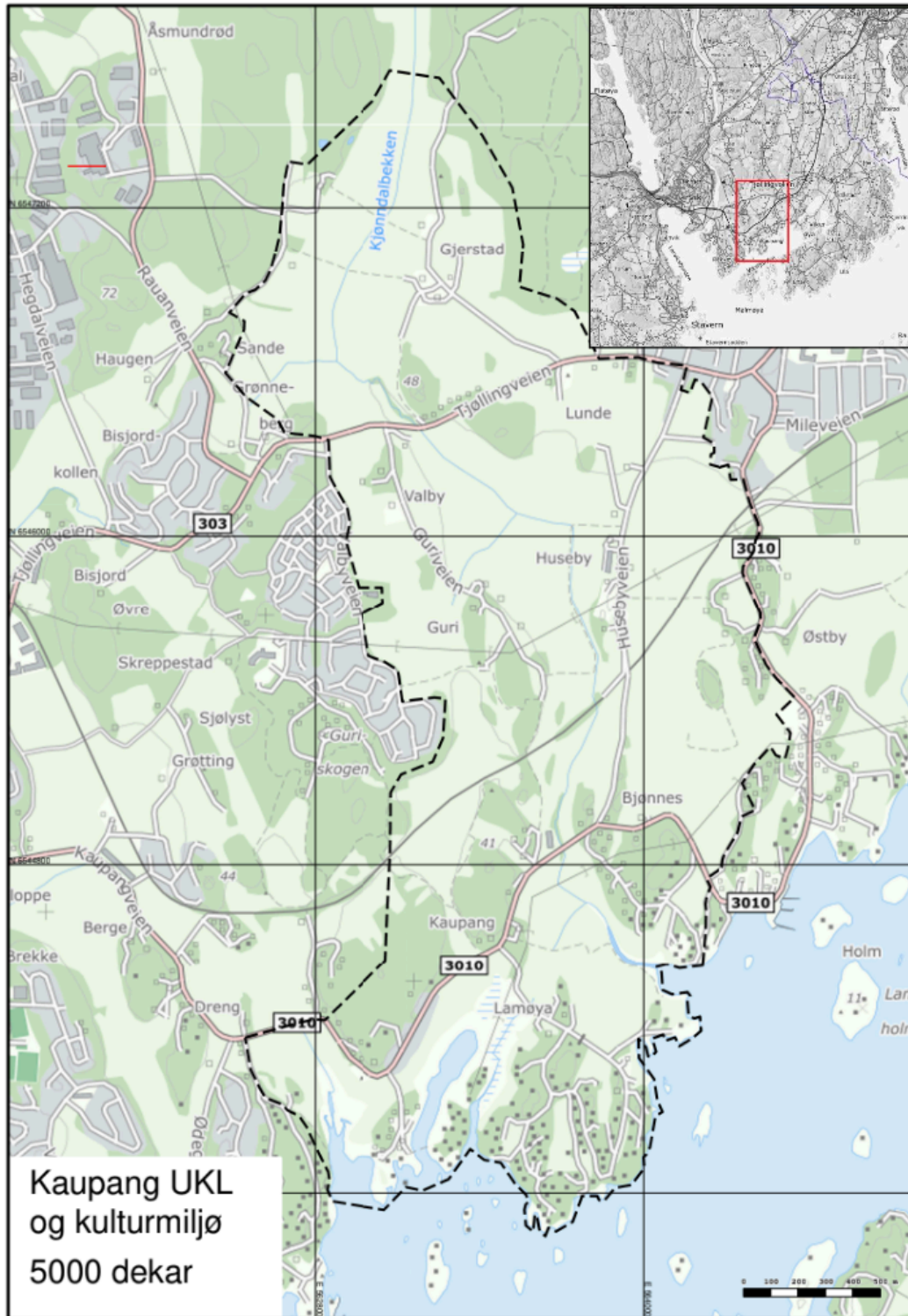
Det er i dag omtrent 30 gårdstun og 15 aktive gårdbrukere i området, og det dyrkes hovedsakelig korn, poteter, grønnsaker og noe gras. Det er per i dag ingen husdyrdrift i området, men det er grasdekke på arealene som er fredet på Kaupang, og disse har vært beitet med beitedyr utenfra området frem til 2018. Skogareal utgjør en forholdsvis liten del av UKL-området, og dette arealet domineres av impediment, lav og middels bonitet. For geografisk oversikt over jordbruks- og skogareal se vedlegg 7.

Det er om lag 300 fastboende innenfor området og ca. 150 hytter, hovedsakelig i sør. Her finnes også badeplass og småbåthavn, og området brukes til rekreasjon. Tunsbergleden, en pilegrimsled som er en del av St. Olavsvegene som går helt til Trondheim, går gjennom området. Det arbeides også med en kyststi sør i området. Det foregår noe formidling av vikingtidshistorien på Kaupang, men dette er i stor grad basert på frivillighet gjennom foreningen Kaupangprosjektet.

Områdeavgrensning

UKL-områdets avgrensning følger grensene for kulturmiljøet *Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad* i Regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA) i Vestfold fra 2013. Dette kulturmiljøet, og herunder hele UKL-området, har per i dag status som hensynssone for bevaring av kulturlandskap og kulturmiljø i kommuneplanen for Larvik kommune. Selve svartsjordsområdet på Kaupang er fredet etter kulturminneloven, og her er det blant annet ikke tillatt å drive moderne jordbruk med pløying, av hensyn til de mange kulturminnene i jorda.

Figur 4: Områdeavgrensning for Kaupang utvalgte kulturlandskap (merket med stiptet linje).

Kulturhistoriske verdier

Kulturminner er alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, inkludert lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjoner til. Videre er kulturmiljø områder der kulturminner går inn som en del av en større helhet eller sammenheng. Landskap er så helheten kultur- og naturmiljøene går inn i. Kaupang UKL er rikt på slike kulturhistoriske verdier (se vedlegg 6).

Kaupang fornminneområde

Kaupang var i vikingtiden en viktig handelsplass med internasjonal handel og fast bosetning, der store deler av befolkningen levde av handel og håndverk. Området rundt var jordbrukslandskap drevet av gårdene i området. På Tjøllingvollen, øst for Kaupangområdet, lå tingplassen Tjodalving. Enkelte arkeologer mener Kaupang og *Skiringssal* (enten betegnelse på en spesiell hallbygning, en av gårdene eller et større område) også var et sakralt senter (Skre, 2007). Handelsplassens plassering er antatt å henge tett sammen med datidens maktstrukturer og gårdenes rolle i det lokale og regionale samfunnet (Helle, 2007). Kaupang består av selve handelsplassen, som strakte seg i et 500 meter langt belte langs Kaupangkilens vestsida og hadde rundt 500 innbyggere, havneområdet langs Kaupangkilen og de omkringliggende gravfeltene Bikjholberget og Haugfeltet. Kaupang blir omtalt som «Norges første by» og vokste fram i starten av vikingtiden, rundt år 800, og mistet sin posisjon rundt år 1000. Kaupang var en av fire vikingbyer i Skandinavia med tydelige spor etter å være del av et omfattende internasjonalt handelsnettverk. De andre tre er Ribe i Danmark, Hedeby i Tyskland og Birka i Sverige. Siden vikingtiden, fra middelalderen og fram til i dag, har området vært brukt til jordbruk og beiteland.

Det er dette Svartjordsområdet etter vikingbyen, med de omkringliggende gravfeltene, som er best kjent og vektlagt i forskningen og formidlingen om Kaupang. Det har vært arkeologiske undersøkelser i området i tre omganger. Første gang i 1867 da Nicolay Nicolaysen undersøkte gravhaugene, andre gang i perioden 1950-74 under ledelse av Charlotte Blindheim og sist i perioden 1998/2000–2003 da under ledelse av Dagfinn Skre. Blindheim gravde ut deler av gravfeltet og selve kaupangen, mens Skre og teamet hans supplerte Blindheims undersøkelse hva gjaldt både gravfeltet og Kaupangen (Helle, 2007). Likevel er bare ca. 10 % av området utgravd. Gjenstandene som er funnet på Kaupang tyder på at Kaupang var en by med helårsbosetning frem til ca. 930, deretter ble handels- og håndverksvirksomhetene redusert for å forsvinne omkring 970. De reisende til byen kom sjøveien. Forskningslitteraturen om områdets kulturminner og historie er omfattende. Gjenstandene fra utgravningene oppbevares ved Kulturhistorisk museum i Oslo.

Kaupangen i Skiringssal er ikke bare et av de viktigste kulturmiljøene i Vestfold/Norge, men også et nøkkelområde for forståelsen av vikingtiden. Området har både lokal, regional, nasjonal og internasjonal betydning.

Boplasser

Høyteknologiske undersøkelsesmetoder som georadar, magnetometer og laserskanning fra fly har avdekket en rekke kulturminner på gårdene Lunde, Gjerstad, Huseby, Guri, Valby og Nordre Kaupang. Det er blant annet flere steinalderboplasser inne i UKL-området og noen av gårdstunene har røtter tilbake til bronsealder. På Lunde er det funnet 745 kokegroper som vitner om store ansamlinger av folk i eldre jernalder. Kokegropfeltet er datert til tidsrommet 300 f.Kr. til 600 e.Kr. På gården Huseby er det funnet spor etter en stor hallbygning som har ligget på et naturlig høydedrag nær dagens bebyggelse. Både størrelsen på bygget og gjenstander som ble funnet, tyder på at gården har vært et mektig høvdingsete. Høvdingens posisjon og kaupangen må sees i sammenheng.

Figur 5: Platået der sporene etter hallbygningen på Huseby ble funnet. Foto: Collicar (CC-BY-SA-4.0).

Gravhauger og gravfelt

Det er gravfelt fra jernalderen nord i UKL-området; på Hågabergget, Husebyhaugen, Lunde, Lundeåsen og Valby. Det er også flere gravfelt fra vikingtiden i tilknytning til Kaupang; Kaupang, Kaupang søndre, Nordre gravfelt, Lamøya og Bikjholberget. Bikjholberget har blant annet en sjelden kistegrav fra 800-tallet.

Figur 6: Gravfelt ved Bikjholberget. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Kulturplanter

Under den siste kaupangundersøkelsen ble det gjort egne analyser av det organiske materialet etter dyr og planter (Barrett et al., 2007). Særlig plantematerialet er relevant i denne sammenheng. Det er grunn til å tro at det finnes en rekke kulturplanter i området, noen av dem med kulturhistorisk verdi, men det er i liten grad gjort kartlegginger og undersøkelser av disse. Det kan tilsvarende ha vært frømateriale i tilknytning til for eksempel steingjerder, men dette er i liten grad undersøkt.

Steingjerder og veianlegg

Innenfor UKL-området finnes det flere steingjerder av høy alder, og kulturlandskapet rommer en rekke historiske ferdselsveier, blant annet spor etter et eldre veianlegg på Lundeåsen øst. Gjerder og veier i et landskap er viktige nøkler til å forstå eldre jordbrukslandskap, fordi disse viser hvordan landskapet var organisert mellom ulike funksjoner. Ved hjelp av gjerder ble eng og åker, og innmark og utmark skilt fra hverandre. Gjerder kan ofte knyttes til husdyrhold, fra 1600-tallet ble gjerder også brukt til å markere eiendomsgrenser. Store deler av søndre Vestfold lå under Larvik grevskap. Da kong Fredrik 6. kjøpte grevskapet i 1805 besluttet han å få utarbeidet detaljkart over grevskapet. Grevskapsarkivet generelt, og kartene spesielt, er gode kilder til veier og gjerder (Gansum, T., 2002).

Bygninger

Gårdene innenfor UKL-området er relativt små. De representerer et eldre jordbruk basert på blandingsøkonomi. Gårdene og eiendommene fra århundreskiftet 1800-1900 preger fremdeles Kaupanglandskapet. Hovedvekten av de eldste bygningene er i sveitserstil og er bygd i perioden 1875–1920. De representerer tradisjonell byggeskikk for perioden og er typisk Vestfoldhus. Det er ingen fredede bygninger innenfor området, men mange SEFRAK (Sekretariatet For Registrering av Faste Kulturminner i Norge)-registrerte bygg. Disse er oppført før 1900, og kan være verneverdige enten på grunn av alder eller gjennom historien de formidler. Spredt i UKL-området er det flere bygninger som er antatt oppført før 1850. I planbeskrivelsen som er utarbeidet i prosessen med områdeplan for Kaupang fornminneområde foreligger mer detaljerte beskrivelser av flere av disse bygningene innenfor planområdet.

Biologisk mangfold

Biologisk mangfold defineres som mangfoldet av alle levende organismer på jorden. Arealer innenfor UKL-området som har størst betydning for det biologiske mangfoldet er i stor grad knyttet til eksempelvis strandenger, rike skogtyper, ekstensivt drevet kulturlandskap, vassdrag, kantsoner og store gamle trær, mens det intensivt drevne åkerlandskapet har mindre betydning for det biologiske mangfoldet. Geografisk fordeling av naturtyper, arter og et område registrert som verdifullt kulturlandskap er vist i vedlegg 5.

Artsmangfold

Det er registrert 78 ulike rødlistede arter ifølge data fra Artskart, hvorav 54 arter av rødlistet fugl, 14 karplanter, 6 sopper og noen få rødlistede insekter (se vedlegg 1). Med hensyn til at store deler av Kaupang UKL har vært kulturmark i svært lang tid, dets beliggenhet, lokalklima og geologi, er det (med unntak av fugler) påfallende få rødlistede arter påvist i området. Området har åpenbart en viktig funksjon for fugler, blant annet som hekkeområde på strandenger, i skoglandskapet, og i tilknytning til områder med takrørsumper. De samme områdene har trolig også en viktig funksjon som rasteområde for fugler.

Det finnes mange hule eiker innenfor området og for insekter i tilknytning til blant annet hulheter, død ved og muld i disse trærne, vil det være et godt potensial for å finne krevende og sjeldne arter. Rydningsrøyser, steingjerder og kantsoner, særlig sandholdige, er potensielle bolområder for flere arter av solitære bier. Landskap med en mosaikkpreget natur som innehar mange forskjellige levesteder er essensielt for mange insektarter.

Kulturmark

Kulturpåvirkning i Kaupang UKL har en lang historie og kan dokumenteres tilbake til før vikingtid. Per i dag domineres jordbrukslandskapet av produksjon av korn, poteter, gras og grønnsaker, men det forekommer også arealer med semi-naturlig mark, herunder blant annet naturbeitemarker og semi-naturlige strandenger. Semi-naturlige strandeng er en sterkt truet naturtype med lite gjenværende areal i hevd i fylket, og lokaliteten rundt Kaupangkilen og Lamøykilen har svært høy kvalitet. Også lokaliteten rundt Drengskilen har høy kvalitet. Det er også kartlagt noen lokaliteter innenfor UKL-området med rike edelløvskoger som opprinnelig er gamle hagemarker og naturbeitemarker, men som har grodd igjen etter opphørt bruk (se vedlegg 2,3 og 4).

Figur 7: Gammelt naturbeite på Kaupang (deler av lokalitet "Kaupangkilen og Lamøykilen") hvor nedre deler av strandeng/strandsumpen er gjengrodd med takrør. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Utvalgt naturtype hul eik

I området Kaupang UKL forekommer forholdsvis mange halvgrove og grove eiker, hvorav over 160 er fredet etter *Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven*. For at eika skal være en utvalgt naturtype må den være over 63 cm i diameter eller en omkrets på minst to meter målt i brysthøyde (1,3 meters høyde). Synlig hule eiker behøver kun en diameter på 30 cm, eller en omkrets på 90 cm for å være beskyttet av forskriften. Hule eller grove eiker er viktige leveområder for en rekke krevende arter, og dette er også utslagsgivende for at disse trærne har fått status som utvalgt naturtype. En eik kan vokse i 300 år, og deretter leve like lenge mens den sakte svekkes. Enkelte trær kan stå halvdøde i ytterligere 300 år, og altså bli bortimot

1000 år gamle. Dette innebærer at enhver forvaltning og skjøtsel av eik må ses i et langt perspektiv.

Figur 8: Naturtypen hul eik er viktige biotoper for en rekke arter og er omfattet av Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Edelløvkoger

Innenfor Kaupang UKL er det avgrenset flere naturtypelokaliteter med rike edelløvkoger. Trær utgjør ofte nøkkelarter i de miljøer de forekommer, og endringer i artssammensetningen i tresjiktet kan på sikt ha stor påvirkning for økosystemet som helhet og for artsmangfoldet. I noen av lokalitetene forekommer en del gran, stedvis også tidligere utplantet, og bøk. Gran og bøk kan utkonkurrere andre trær og planter på grunn av sin skyggeeffekt.

Lågurtfuruskog

Det er registrert lågurtfuruskog på tre lokaliteter i UKL-området. Lågurtfuruskog er en sårbar naturtype og har, spesielt i jordbruksnære områder, ofte tidligere vært brukt som utmarksbeiter/beiteskoger. Beiting har i mange tilfeller bidratt til å holde busker og kratt nede og stimulert til en mer urterik vegetasjon. Flere sopper kan også respondere positivt på moderat tråkkslitasje fra beitende dyr.

Bekkedrag

Kjønndalbekken/Guribekken/Bjønnesbekken renner gjennom hele området fra nord ved Grønneberg til Bjønnes i sør. Det er et viktig sjørrettførende bekkedrag. Som følge av økt bevissthet om tap av arter, har kantsoner fått økt oppmerksomhet, både i jord- og skogbruk. Kantsoner langs vassdrag er viktige for mange arter, som grønt-/viltkorridorer, hekkeområder, og

de bidrar med skygge og næring til vassdraget. I tillegg er kantsoner viktig flom- og erosjonsvern, og begrenser avrenning av partikler og næringsstoffer.

Andre naturtyper

Store deler av landbruket i Kaupang UKL er jordbruksarealer med fulldyrka mark. I slike landskap kan grønnsstrukturer som ikke fanges opp som naturtypelokaliteter som grøftekanter, rydningsrøyser, steingjerder, andre kantsoner m.m. spille en viktig rolle for naturmangfoldet. Disse kan fungere som spredningskorridorer og bolområder for arter i kulturlandskapet, og eksempelvis kan artsrike veikanter være viktige for pollinerende insekter. Mange insekter er tilknyttet «blomsterenger», men en stor del av disse har bare deler av sin livssyklus i disse engene. Mange av artene er i tillegg avhengig av for eksempel levende eller død ved, eller sand eller sandholdig jord.

Store gamle trær av spesielt ask og alm, men også andre treslag, kan huse et mangfold av blant annet epifytter og insekter knyttet til trærne, men blir ikke fanget opp etter gjeldende NIN kartlegging etter Miljødirektoratet instruks (Miljødirektoratet, 2023a). Kartlegging av gamle trær vil bli foretatt sommeren 2024 jf. Kommunedelplan (KDP) for Naturmangfold.

Utfordringer

I Kaupang UKL er det tett mellom jordbrukslandskap, kulturminner og naturverdier, samtidig som området er et attraktivt kystnært område med relativt mange fastboende, i tillegg til en del hytter. Det kreves derfor nøye planlegging ved ny arealutnyttelse for å ikke forringe verdiene, og de tallrike kulturminnene kan skape utfordringer for jordbruksdriften og annen arealutnyttelse. Fordi deler av området omfattes av kulturminneloven, må utvikling også godkjennes av kulturminnemyndighetene.

Mangelfull kartlegging og oversikt

Det er gjennomført naturtypekartlegging i store deler av området, men de fleste registreringene etter DN-håndbok 13 er gamle og dels utdaterte. Nyere kartlegginger etter Miljødirektoratets instruks har forholdsvis tynne naturfaglige beskrivelser, og kan ikke uten videre brukes for å fatte forvaltningsrettede tiltak. I tillegg kan det forekomme naturtypelokaliteter som ikke er fanget opp, som for eksempel store gamle trær som ikke er eik, lokaliteter som eksempelvis er kartlagt som skog men i realiteten er sterkt gjengrodd kulturmark, eller lokaliteter som er oversett av andre grunner. Det mangler også oversikt over skjøtelsplaner i området. Det er heller ikke foretatt noen systematisk kartlegging av steingjerder i området, eller bygninger som kan være verneverdige utenfor selve Kaupangområdet.

Gjengroing

Store deler av området innenfor Kaupang UKL har vært åpent landskap inntil for 50-100 år siden. Området har en lang historie som aktivt drevet kulturlandskap med beitedyr, men i dag er forholdsvis store arealer preget av gjengroing. Stedvis gror bekker og vassdrag igjen med takrør og annen næringsgagnet vegetasjon. Det er per vår 2024 ikke husdyrdrift innenfor området, hvilket innebærer at opprettholdelse av det gamle beitelandskapet er utfordrende. I områdene ved Kaupangkilen og Svartjordsområdet har store deler av de gamle beitemarkene grodd igjen med takrør. Vannspeilet i kilen er også preget av gjengroing. En stor andel av den semi-naturlige marka er i dag brakklagt eller gjengrodd, og noen forekomster har over tid blitt til skoglokaliteter (se også delkapittel om *Edelløvskoger* under). Dette gjelder i stor grad gamle naturbeitemarker og hagemarker. Flere slike gamle kulturmarker er i dag sterkt gjengrodd, og flere er registrert som eksempelvis skoglokaliteter. Slike «gjemte» lokaliteter finnes gjerne på åkerholmer og i skogkanter.

Figur 9: Eksempel på gammel gjengrodd kulturmark på Lamøya med overstandere av eik og et mellomsjikt med hassel. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Formidling

Formidlingen av områdets naturmangfold og kulturhistorie er mangelfull. Det er utgitt en rekke forskningspublikasjoner knyttet til både de arkeologiske utgravningene på Kaupang og områdets historie for øvrig. Det er satt opp tradisjonelle informasjonstavler og en terrengmodell på Bikjholberget, samt enkelte informasjonstavler på en håndfull steder rundt Kaupang og på Huseby. Disse tavlene bærer preg av slitasje. Den frivillige foreningen Kaupangprosjektet tilbyr et formidlingsopplegg i sommersesongen og noen helger i løpet av året. Her holdes det blant annet foredrag av arkeologer som deltok i utgravningene, men det finnes ingen målrettet plan for formidling i området. Kaupangprosjektet disponerer i dag et hus med hage innerst i Kaupangkilen (Hagejordet) med utsikt over det gamle kjøpstadsområdet. Både huset og hagen brukes til formidling, og i hagen er det bygd en replika av et lite verksted fra vikingtid. Det har i lengre tid vært snakk om å etablere et formidlingssenter på Kaupang.

Samlet belastning og ferdsel

Den samlede belastningen på natur- og kulturminneverdiene i området er tidvis stor – både fordi det er aktivt jordbrukslandskap og et rekreasjonsområde. Det er i sør mye hytter og tidvis mange turister. Den frivillige foreningen, Kaupangprosjektet, har utarbeidet en sykkelrute for området. Ruta har tittelen «På sykkel i vikingland» og er lagt opp som en sykkeltur fra severdighet til severdighet. Det ble laget sykkelkart med tilhørende informasjon om kulturminnene som ruten tar deg gjennom i 2020. I tillegg er strekningen langs Kaupangveien en del av nasjonal sykkelrute 1, *Kystruta*, som går fra Lindesnes til Svinesund.

Tunsbergleden, pilegrimsvegen fra Larvik til Bærum, går gjennom UKL-området. Leden ble tilrettelagt i 2019 og er en del av de nasjonale pilegrimsledene, St. Olavsvegene til Trondheim. Pilegrimsleden følger veien langs vestsida av Kaupangkilen, før den går nordover og så mot øst gjennom Husebygården og opp til Tjølling sentrum. Se kart.

Det er også planer om en kyststi sør i området, men foreløpig er det kun inngått avtaler for strekningen fra Drengskilen til formidlingssenteret, noe som medfører en del villferdsel i området rundt Kaupangholmen og Lamøya. Status som utvalgt kulturlandskap kan også medføre økt tilstrømming av tilreisende, dersom det legges til rette for mer formidling. I så tilfelle kan trafikkavvikling bli en utfordring.

Figur 10: Tunsbergleden (i blått) går gjennom UKL-området (kart fra UT.no)

Fremmede arter

Fremmede arter er i dag en av de viktigste årsakene til tap av naturmangfold, og Vestfold og Telemark med stedvis høy befolkningstetthet, spredningsveier via vann, vassdrag og annen infrastruktur er spesielt utsatt for introduksjon av fremmede arter. Fremmede arter er en utfordring i hele kommunen, og innenfor UKL-området er det registrert flere enkeltforekomster av ulike arter som blant annet rynkeroser i sjønære områder, stillehavsøsters i sjøen, og en større forekomst med kjempespringfrø langs Bjønnesbekken.

Tiltak

Tilskudd gjennom UKL-ordningen skal bidra til å både ivareta og fremme kulturlandskapsverdiene, herunder kulturminner, naturmangfold og landskapsverdier, gjennom skjøtsel og formidling. Ved planlegging og igangsetting av skjøtsel og tiltak er det i et område som Kaupang UKL viktig at både hensyn til naturmangfold og kulturminner ivaretas. For mange type tiltak er det viktig at det utarbeides skjøtselsplaner før tiltak igangsettes, for å sikre viktige natur- og kulturverdier. Skjøtsel i kulturminneområder/-miljøer må godkjennes av Vestfold fylkeskommune. Restaurering, skjøtsel, vedlikehold og andre tiltak bør gjennomføres på en slik måte at bruk av tilskuddsmidler og andre ressurser blir prioritert riktig. I dette kapitlet følger en rekke aktuelle tiltak. Det er også mulig å søke om tilskudd til tiltak som ikke er listet opp, men som likevel er med på å ivareta og fremme kulturlandskapsverdiene i området.

I vurderingen av hvilke søknader og tiltak som skal prioriteres skal kommunen legge vekt på i hvilken grad:

- kostnadene står i forhold til tiltakets mål og antatte effekt
- tiltaket inngår i et målrettet og langsiktig arbeid som fremmer formålet med tilskuddsordningen.

(Forskrift om tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket § 3)

Planlegging, kartlegging og dokumentasjon

Målet med planlegging, kartlegging og dokumentasjon innenfor området er å

- sikre helhetlig forvaltning av det utvalgte kulturlandskapet basert på tverrfaglig kunnskap og gjennom gode prosesser, bred involvering og forankring i områdene.
- sikre kartlegging og dokumentasjon av landskapsverdier.
- sikre kartlegging og dokumentasjon av behov for skjøtsel og sikring av natur- og kulturminneverdier.

Det bør prioriteres å oppdatere *Skjøtsels- og tiltaksplan for Kaupang svartjordsområde* fra 2011. Skjøtselsplanen bør være en langsiktig plan som peker på tiltak for ivaretagelse av kulturminneområdet på Kaupang og naturverdiene der, herunder bevaring av naturtypen semi-naturlig strandenger innerst i Kaupangkilen og Lamøykilen.

Å utarbeide en kartlegging av de mange steingjerdene innenfor UKL-området med en tilhørende overordnet skjøtselsplan med råd for hvordan disse kan skjøttes, istandsettes og synliggjøres i landskapet bør prioriteres.

Det bør også foretas en kartlegging av bygninger i hele UKL-området, da det finnes en del bygninger av eldre dato, som kan være verneverdige. Her bør en også se til det arbeidet som er gjort i planbeskrivelsen til områdeplanen for Kaupang fornminneområde (Se kapittel *Lovverk - Status og tiltak* nedenfor).

Det bør utarbeides en helhetlig plan for ferdsel og formidling i UKL-området med hensikt om å kanalisere ferdsel og skape en enhetlig formidling av ulike temaer slik at det ikke oppstår "skiltjungler". Eksisterende formidling og stier/ruter bør hensyntas i en slik plan. Miljødirektoratets veileder M-1292/2019 *Plan for friluftslivets ferdselsårer* kan være et godt utgangspunkt for dette arbeidet. I denne planen bør det også fremgå på hvilken måte formidlingen skal foregå og alle relevante temaer for området bør inngå i formidlingsplanen (kulturminner/kulturhistorie, naturverdier, jordbruksdrift, m.m.).

Figur 11: Dagens formidlingshus med tilhørende hage på Kaupang. Foto: J. Dolven.

Med tanke på naturkartlegging kan det være aktuelt å kartlegge enkeltlokaliteter før oppstart av skjøtselstiltak, fordi mye av kartleggingen i området er av eldre dato. Eksempler på tema for naturkartlegging som bør prioriteres er:

- gjengrodde naturbeitemarker
- artskartlegging av insekter i tilknytning til kulturlandskapet
- artsrike veikanter

Kartlegginger og skjøtelsesplaner som finansieres og utarbeides gjennom UKL-ordningen skal forelegges kommunen, slik at det inngår i en oversikt over planer for området.

Kulturminner og kulturmiljø

Målet med tiltak innen kulturminner og kulturmiljø er å

- ivareta og synliggjøre kulturminner og kulturmiljøer i jordbrukslandskapet som ressurs for kunnskap, opplevelse og bruk. Herunder også verneverdige bygninger.
- spre kunnskap om kulturminnene og kulturmiljøet i området.

Skjøtsel av fredete kulturminner

Kunnskap om kulturminnene er en viktig forutsetning for vern av dem. Det er viktig at de som bor og ferdes i områdene er kjent med kulturminnene og deres verdier. Synliggjøring og diskre informasjon kan bidra til at folk blir oppmerksomme på, og kjent med kulturminnene i området. Forholdet mellom kulturminnet og vegetasjonen rundt er viktig. Innenfor UKL-området vil områdets verdier styrkes ytterligere hvis flere kulturminner blir mer synlige i landskapet. Bruk av kulturminner til formidling og næring styrker også vernet, fordi dette øker kunnskapen om kulturminnene. Skjøtselsbehovet varierer etter typen kulturminner og fra sted til sted, enkelte ganger også fra år til år.

Det kan være aktuelt å ivareta og synliggjøre freda kulturminner gjennom slått, beite eller rydding av vegetasjon. Langsiktige skjøtselsplaner er generelt en forutsetning for tilrettelegging. Skjøtsel ved rydding og vedlikehold i automatisk fredete kulturminner/-miljøer må alltid planlegges og godkjennes av regional kulturminnemyndighet (Vestfold fylkeskommune v/kulturarv). Det samme gjelder for endringer i planer og praksis.

Figur 12: På Bikjholberget finnes vikinggraver som tidligere er undersøkt ved arkeologisk utgravning. Mange graver ligger fremdeles bevart under bakken. I bakgrunnen ses svartjordsområdet. Foto: Trude Aga Brun, VTFK Kulturarv.

Ansvar for skjøtsel av fredete kulturminner ligger hos fylkeskommunen. I kulturminneloven §11 er det hjemlet at kulturminneforvaltningen har rett til å utføre nødvendig skjøtsel for å sikre automatisk fredete kulturminner på privat eiendom, dersom grunneier er varslet. Dette kan handle om å fjerne vegetasjon eller reparere skader.

Bygninger

Det kan innenfor UKL-området gis tilskudd til istandsetting og vedlikehold av verneverdige bygninger for å bevare dem. Tilskudd forutsetter at bygningen er av verneverdig karakter og at restaurering eller gjenskaping skjer slik at det bygget bevarer sin verneverdige stil og verdi. Det er kun utvendige, synlige tiltak som kan gis tilskudd gjennom ordningen. Det mangler foreløpig en fullstendig oversikt over bygningene innenfor området og deres kulturhistoriske verdi. Dette gjør det utfordrende å vurdere hvilke bygg som bør prioriteres ved tildeling av tilskudd. Det bør derfor utarbeides en rapport som beskriver bygningene i området, før det kan tildeles tilskudd til disse. En slik rapport skal sikre et godt grunnlag for prioritering ved tildeling av tilskudd til istandsetting av verneverdige bygninger. Rapporten kan med fordel inkludere en beskrivelse og vurdering av de tilhørende hagene. I planbeskrivelsen for Områdeplanen for Kaupang fornminneområde er allerede mange av de verneverdige bygningene innenfor planområdet beskrevet. Denne kunnskapen bør benyttes inn i en slik total rapport for området.

Steingjerder, røyser, veianlegg

Rydningrøyser, steingjerder, veifar o.l. bør holdes frie for busker og trær for å unngå gjengroing. Ny åkerstein bør ikke legges til gamle røyser. Steingjerder bør vedlikeholdes og repareres ved skade. Kunnskap om hvordan dette kan og bør gjøres, er viktig å få fram og det bør derfor gjøres etter anbefaling fra personell med faglig kompetanse innen biologi og kulturminner for å ikke forringe kulturminner eller potensielle leveområder for krevende arter. Det anbefales å kartlegge steingjerdene i hele UKL-området for å få en helhetlig oversikt over dem, og lage en overordnet skjøtelsesplan for dem.

Kulturplanter

Det finnes lite kunnskap om kulturplanter i området. På sikt bør det prioriteres en kartlegging av spesielle kulturplanter som kan stamme fra vikingtid eller andre perioder med særegne aktiviteter. Kanskje finnes det botaniske spor etter historisk hagebruk eller handelskontakter med fjerne strøk.

Biologisk mangfold

Mål for tiltak innenfor biologisk mangfold er å

- ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer i jordbrukets kulturlandskap slik at de oppnår god tilstand og leverer økosystemtjenester.
- bedre status for trua arter og naturtyper i jordbrukets kulturlandskap.
- bekjempe forekomster av skadelige fremmede arter.

Restaurering og skjøtsel av trua naturtyper

Semi-naturlige strandenger er en sterkt truet naturtype med lite gjenværende areal i hevd i fylket og skjøtsel av disse med slått og/eller beite bør derfor prioriteres. Strandeng og strandsumpkompleksene avgrenset som *Kaupangkilen og Lamøykilen og Drengskilen* bør prioriteres særskilt. Dette er store kulturmarkslokaliteter med høy verdi for naturmangfoldet, samt stor tidsdybde som kulturlandskap. Hagemarker er også en truet naturtype, og enkelte av edeløvskoglokalitetene i området har vært tidligere hagemarker som har grodd igjen med skog. Disse kan også restaureres og beite gjenopptas.

Startfasen for restaurering av semi-naturlig mark innebærer ofte en god del manuell skjøtsel, eksempelvis fjerning av fremmede arter, busker og kratt før beitedyra slippes ut på marka. Skal arealet skjøttes som slåttemark kan (og i mange tilfeller bør) enga etterbeites. I visse tilfeller kan også vårbeite anbefales, men ikke for orkidérike eller tydelig vårblomstrende enger, da beite kan forstyrre artene og føre til tilbakegang. Videre gjelder det for all semi-naturlig mark at gjødsling må unngås, også tilleggsforing bør unngås, eller holdes på et minimum da dette kan gi en gjødseleffekt på engarealet.

Figur 13: Strandeng ved Lamøykilen. I bakgrunnen er strandenga gjengrodd med takrør. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

En betydelig andel av kulturlandskapet har vært holdt åpent ved hjelp av dyr på beite. Blant annet gror gamle beitemarker igjen med takrør i kystnære områder. Takrørsummer kan også være viktige biotoper for hekkende fugler, og det er følgelig viktig å gjennomføre målrettede kartlegginger av fuglebiotoper før eventuell oppstart av restaurering av gamle beitemarker.

Restaurering og skjøtsel av utvalgt naturtype hul eik

Hule eller grove eiker er viktige leveområder for en rekke krevende arter. Eiker i kulturlandskapet har ofte behov for noe skjøtsel. Beskjæring bør så langt det er mulig unngås, men dersom det er nødvendig må beskjæring og sikring/bardunering utføres av trepleier. På grunn av sin lange levetid må enhver forvaltning og skjøtsel av eik sees i et langt perspektiv. Enkel skjøtsel som fristilling kan være aktuelt.

Før skjøtsel settes i gang på eiketrær er det viktig at det utarbeides skjøtelsplaner for trærne. Det er viktig at trær og treklynger vurderes individuelt ved utarbeidelse av disse planene, da planene må vurderes ut fra skjøtelsbehovene lokalt. Se også vedlegg 9 om skjøtsel av eiker.

Figur 14: To forekomster av utvalgt naturtype hul eik, hvor nedre deler er delvis utskygget av løvoppslag. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Bekjempelse av fremmede arter

Å bekjempe alle fremmede arter med negativ påvirkning på naturverdier i området er urealistisk. Tiltak bør derfor prioriteres i lokaliteter med store naturkvaliteter, hvor fremmede arter har en tydelig negativ påvirkning. Aktuelle tiltak må vurderes i hvert tilfelle slik at tiltakene ikke kommer i konflikt med naturverdier, og for best mulig å sikre at tiltakene har ønsket effekt. Riktig behandling av avfall og masser som kan være infisert av fremmede arter er viktig for å unngå spredning. Se også *Handlingsplan mot skadelige fremmede arter i Vestfold og Telemark* (Fylkesmannen i Vestfold og Telemark 2020) og *Fremmede skadelige karplanter – Bekjempelsesmetodikk og spredningshindrende tiltak* (Blaalid et al., 2017).

Bekjempelse av kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*) langs Bjønnesbekken bør prioriteres. Arten spres veldig raskt og har en uheldig virkning på bekkekanter på grunn av sine grunne røtter, som gjør kantene porøse og øker erosjonsfaren. Kjempespringfrø skygger også ut andre planter. Det er viktig at bekjempelse gjøres i hele vassdraget, med oppstart lengst opp i forekomsten for å unngå ny spredning nedstrøms.

Landskapsskjøtsel

Målet med tiltak innen landskapsskjøtsel er å

- ivareta og utvikle et mangfold av jordbrukets verdier i kulturlandskapet.

Rydding av vegetasjon og restaurering av gamle beiter

Det er en viss fare for spredning av gran i edelløvskoglokalitetene og lågurtfuruskogene i området, som kan resultere i treslagsskifte over tid. Dette gjelder særskilt i de friske skogtypene. Gran kan med fordel fjernes fra flere av edelløvskogslokalitetene. På grunn av sin skyggeeffekt bør også bøk fjernes fra skogtyper hvor dette er, eller kan bli, et problem.

Flere skoglokaliteter har tidligere inngått i kulturlandskapet som utmarksbeiter, innmarksbeiter eller beiteskog. Det kan være aktuelt å vurdere restaurering av enkelte lokaliteter. Det kan i slike tilfeller gis tilskudd til slått og beiting i tillegg til inngjerding og vedlikehold av gjerdene, dersom de skal beites etter en rydding. Øvrige lokaliteter bør settes av til fri utvikling.

Aktuelle lokaliteter som blir prioritert for restaurering må undersøkes av fagperson, og det må lages skjøtelsesplan som sikrer natur- og kulturminneverdier, da for mye tråkkslitasje i slike lokaliteter kan påvirke biomangfoldet eller sårbare kulturminner negativt.

Andre landskapselementer

Et mosaikkpreget landskap er viktig for mange arter. Det er derfor viktig å ivareta en del grønnstruktur som ikke fanges opp som naturtypelokaliteter, herunder kantsoner i jordbruket, grøftekanter, rydningsrøyser, store gamle trær, m.m.

- Artsrike veikanter bør kartlegges og det bør utarbeides skjøtselsplaner for aktuelle lokaliteter.
- Det kan være aktuelt å igangsette styving av ask- og almetrær. Styvede trær får tidligere «gammeltre»-egenskaper som eksempelvis hulheter, grov sprekkebark og døde veddeler, som kan fungere som livsmiljøer for en rekke arter. Særsilt insekter, men også en del epifytter av lav og mose og sopp er knyttet til slike livsmiljøer.
- Det kan være aktuelt å lage en skjøtselsplan for kantsoner langs Bjønnesbekken/Guribekken.

Figur 15: Store gamle asketrær er eksempel på potensielt viktige biotoper for flere artsgrupper som ikke fanges opp etter gjeldende naturkartlegginger. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Ferdsl og friluftsliv

Mål for tiltak innen ferdsel og friluftsliv er å

- bedre allmenhetens tilgang til jordbrukslandskapet gjennom å legge til rette for tilgjengelighet og opplevelser knyttet til natur, kulturarv og jordbruk.
- sikre de aktive jordbruksarealene mot villferdsel gjennom god skilting/merking.
- ta vare på kvaliteter knyttet til opplevelser i området, og legge til rette for gode naturopplevelser.
- hindre at friluftsliv fører til unødige naturinngrep, slitasje og forstyrrelser på plante- og dyrelivet og ødeleggelse av kulturminner og kulturmiljø.

Det kan gis tilskudd til å tilrettelegge for ferdsel og friluftsliv gjennom merking/skilting, istandsetting av stier/veier for ferdsel, sette opp enkle/mindre bygninger for ly eller overnatting, søppelkasser, toaletter etc. i området. Det kan også innvilges tilskudd for å kompensere for vesentlig ulemper forbundet med allmenn ferdsel (f.eks. avlingstap). Det må foreligge grunneieravtaler før det kan gis tilskudd til å opparbeide områder for friluftsliv eller merke stier. Det bør prioriteres å gi tilskudd til tiltak som er forankret i en formidlingsplan.

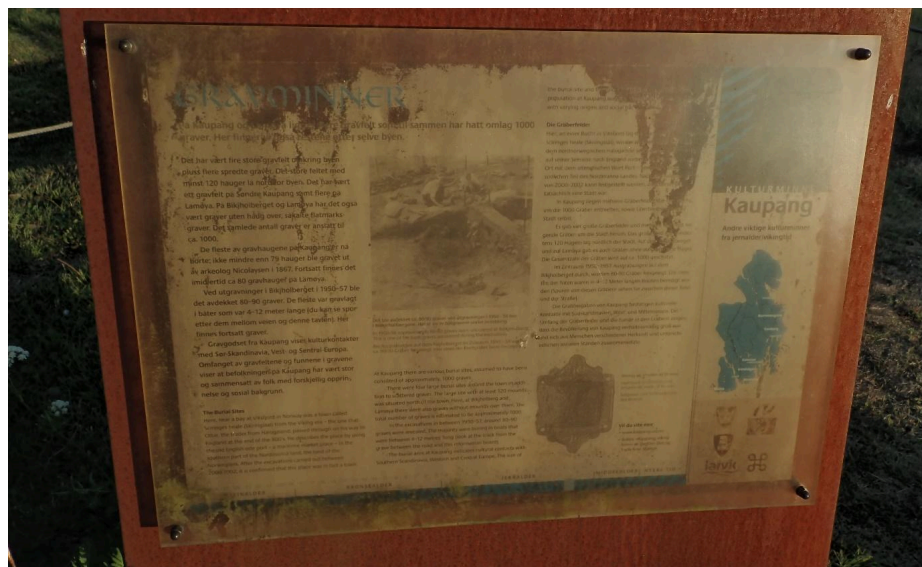
Figur 16: Lamøyaveien, et populært turområde. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Formidling og næringsrettede tiltak

Mål for formidling og næringsrettede tiltak er å:

- skape interesse og forståelse av hva Utvalgte kulturlandskap er og hvilke verdier som finnes i området.
- legge til rette for økt verdiskapingen.
- øke bruken av natur- og kulturarvverdiene som ressurser for lokal verdiskaping, næringsutvikling og sysselsetting i området.

Informasjon og formidling av verdiene i området, herunder kulturminner, kulturlandskap, natur og jordbruksdrift, bør prioriteres. Tilskudd kan gis til mindre formidlingsprosjekter som digitale formidlingssystemer, andre formidlingsplansjer e.l. Det bør prioriteres å lage en formidlingsplan for området, slik at tiltak som utføres settes i sammenheng (Se under *Planlegging, kartlegging og dokumentasjon*). Tiltak som gis tilskudd bør da være forankret i denne planen. Innenfor planområde for Kaupang fornminneområde bør skilting relatert til kulturminner og formidling følge en formidlingsplan for området.

Figur 17: Eksempel på formidlingsplansje med behov for vedlikehold/utskifting. Foto: J.G. Brynjulvsrud.

Det er viktig å styrke den lokale interessen for UKL-områdets verdier. Frivillige lag og foreninger som avholder lokale arrangementer som innsamling og utstilling av historiske foto, innsamling av muntlig tradisjon, sagn og fortellinger knyttet til området bør prioriteres. Dette kan også være konfliktdepende.

Gårdsutsalg, småskala reiseliv (gårdsturisme) og utvikling av opplevelser og aktiviteter for allmenheten bør fremmes som en del av Kaupang UKL. Dette kan bidra til å øke lokal verdiskaping og gjøre området mer attraktivt for besøkende, samt at det bidrar til å videreutvikle Norge som matnasjon med tydelig lokal og regional identitet.

Det kan også gis tilskudd til maskiner og utstyr som er nødvendig for å ivareta verdiene i områder. Her kan f.eks. nevnes elektronisk gjerdeutstyr med formål om beiting av biologisk viktige eller kulturhistorisk viktige områder. Et annet aktuelt tiltak er innkjøp av slåtteutstyr for å holde slåtteområdene på Kaupang i hevd. Det kan også gis tilskudd til arbeidsinnsats i forbindelse med utføring av slått.

Ryddeaksjoner (søppelrydding) er også et tiltak som kan gis tilskudd innenfor denne kategorien. Det kan f.eks. være aktuelt i Kuapangkilen, Lamøykilen, Drengskilen, på Huestranda og ved utløpet av Bjønnesbekken. Dette kan med fordel kombineres med ryddeaksjoner under *Hold Norge Rent* som strandryddedager/strandryddeuka m.m.

Oppsummering av tiltak:

Høyt prioritert:

- Det bør lages en ny skjøtselsplan for Kaupang svartjordsområde.
- Skjøtsel av svartjordsområde og den semi-naturlige strandenga på Kaupang bør settes i gang raskt, i tråd med skjøtselsplan som utarbeides.
- Steingjerder i UKL-området bør kartlegges. Det bør til denne kartleggingen også utarbeides generelle skjøtselsråd for steingjerder.
- Det bør lages en formidlingsplan for UKL-område, som inneholder skiltplan og ferdselsplan.
- Det bør utarbeides en bygningsrapport som kartlegger og beskriver verneverdige bygninger innenfor UKL-området, og som peker på behov for vedlikehold/restaurering.
- Restaurering og skjøtsel av steingjerder.
- Skjøtsel/synliggjøring av fredete kulturminner.
- Skjøtsel av utvalgt naturtype hule eiker.
- Restaurering og beiting av gamle kulturmarkslokaliteter.
- Bekjempelse av forekomster med fremmede arter, som bl.a. kjempespringfrø.
- Kommunen bør prioritere som tiltak å skape faste, gode møteplasser for alle involverte for utveksling av fagkunnskap, og for å skape interesse og engasjement for planen.

Andre aktuelle tiltak:

- Kartlegging av artsrike veikanter.
- Istandsetting av verneverdige bygninger.
- Skjøtsel/istandsetting av nyere tids kulturminner.
- Tiltak for å tilrettelegge for ferdsel og friluftsliv.
- Lage en skjøtselsplan for kantsonene langs Bjønnesbekken.
- Vegetasjonsrydding i ulike naturtyper.

Listen er ikke uttømmende, og det kan være andre aktuelle tiltak som bidrar til å ivareta og fremme jordbruket, kulturminnene og de viktige naturtypene og artene i området.

Lovverk – status og tiltak

Nedenfor følger en oversikt over aktuelt lovverk og planer som kan ha betydning for tiltak i området. Listen er ikke uttømmende, og annet lovverk kan også være aktuelt i enkeltsaker.

Regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA)

Kaupang UKL-område samsvarer med kulturmiljøet Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad, som er avsatt i regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA), utarbeidet av Vestfold fylkeskommune første gang i 2013, og deretter vedtatt i ny versjon i 2019. Planen skal peke ut en langsiktig arealpolitikk i fylket frem mot 2040. Kulturmiljøene i RPBA har nasjonal og/eller vesentlig regional verdi og grunnet den høye kulturminneverdien, forvaltes områdene strengt. Endringer tillates bare hvis det bygger oppunder kvalitetene i områdene. Kommunene er pålagt å ivareta disse kulturmiljøene i sine kommunale planer.

Kommunale planer etter plan- og bygningsloven

Kommuneplanens arealdel

Mye av UKL-området er i kommuneplanens arealdel avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål (LNF), og noen mindre områder er avsatt til boligbebyggelse, fritidsbebyggelse, parkering og småbåthavn. Området som formidlingshuset på Kaupang ligger på er avsatt til offentlig og privat tjenesteyting.

UKL området Kaupang er avsatt med en hensynssone bevaring av kulturlandskap og kulturmiljø i kommuneplanens arealdel. Samme område er avsatt som et kulturmiljø i RPBA. Hensikten med hensynssonen er å bevare lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt viktige historiske områder hvor kulturminner og landskapsrom samlet danner et særegent, helhetlig kulturmiljø. Områdenes særpreg skal bevares og tiltak vurderes strengt. Tiltak som strider mot formålet om å bevare områdets særpreg tillates ikke.

I henhold til bestemmelsen i kommuneplanens arealdel skal strukturer/historiske spor som vei- og gateløp, bygninger med utomhusanlegg som skilt, belysning, gjerder og trapper opprettholdes og bevares. Områdets naturlige og landskapsmessige sammenheng samt enkeltelementer som alléer, enkeltstående trær, jorder, beiter, bekkedrag, rydningsrøyser, gamle brygger, steingjerder, grensesteiner, bautaer og åkerholmer skal også opprettholdes og bevares. Det tillates ikke ny spredt bebyggelse i slike kulturlandskapsområder, og riving av eksisterende bygninger eller oppføring av nybygg praktiseres strengt. Før tillatelse gis skal saken oversendes kulturarv hos Vestfold og Telemark fylkeskommune for uttalelse.

Innenfor hensynssonen skal ny bebyggelse lokaliseres til eksisterende tun, retning, takvinkel, vindusbruk, størrelse, farge- og materialbruk, og øvrig utforming skal tilpasses kulturmiljøet og kulturlandskapet.

Tilbakeføring/reetablering av kulturlandskap ved gjenoppretting av beite, rydding av vegetasjon rundt kulturminner og skjøtsel som fremmer kulturlandskapets lesbarhet er ønskelig og positivt. Det samme gjelder tilbakeføring av gamle bygninger.

Områdeplan for Kaupang fornminneområde

På 1990-tallet startet arbeidet med å lage en områdeplan for Kaupang fornminneområde, dvs. søndre del av UKL-området. Denne planprosessen har tatt veldig lang tid. Områdeplanen er nå vedtatt av kommunestyret jf. KST-sak 202/24. Planens formål er å bevare kulturmiljøet på Kaupang som har svært høy arkeologisk og kulturhistorisk verdi, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Fullstendig plankart finnes i vedlegg 8.

Kommunedelplan for naturmangfold

Larvik kommune utarbeider nå en kommunedelplan for naturmangfold som skal ferdigstilles i 2024/2025. Planen vil inneholde temakart og bestemmelser som er juridisk bindende for best mulig å ivareta viktig natur i Larvik kommune.

Kulturminneloven

Lov om kulturminner (kulturminneloven) i Norge slår fast at kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Loven gjelder for kulturminner og -miljøer i hele landet, uavhengig av UKL-status.

Fylkeskommunen er myndighet for skjøtsel og tilrettelegging av automatisk fredete kulturminner. Dette gjelder blant andre alle slags arkeologiske kulturminner som er eldre enn reformasjonen 1536, det vil si fra middelalderen eller eldre. Etter § 11 i Kulturminneloven har fylkeskommunen ansvar for, og adgang til vedlikehold, gransking mv. av automatisk fredete kulturminner. Loven sier at når grunneier eller bruker er varslet, har vedkommende myndighet (fylkeskommunen) adgang til «...å søke etter, registrere, avbilde, holde i stand, restaurere, bygge opp igjen, flytte og gjerde inn automatisk fredete kulturminner og gjøre de tiltak som trengs til pleie og anskueliggjørelse av dem, herunder rydde området omkring.»

Nyere tids kulturminner kan fredes etter kulturminneloven eller gis vern gjennom kommunale planer. Alle nyere tids kulturminner som er fredet etter kulturminneloven er registrert i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden, og kan også lastes ned via Geonorge <https://www.geonorge.no/>.

Naturmangfoldloven

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) har som formål at naturen med dens biologiske mangfold skal ivaretas nå og i fremtiden, og gjelder for hele landet, uavhengig av UKL-status. Det er ingen vernede områder etter naturmangfoldloven innenfor UKL-området, så det er de generelle bestemmelsene i loven som gjør seg gjeldende her. Loven har blant annet et forvaltningsmål for arter (§ 5) som sier at artene skal

«... ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.»

Det er også en generell aktsomhetsplikt (§ 6) som sier at

«... enhver skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet» i strid med forvaltningsmålene for naturtyper og arter.

Miljørettsprinsippene i §§ 8-12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Paragrafene 8-10 (*kunnskapsgrunnlaget, føre-var-prinsippet og økosystemtilnærming og samlet belastning*) stiller i utgangspunktet ganske klare krav til kunnskapsgrunnlaget. Det aktuelle tiltaket og naturmangfoldet som påvirkes skal ikke vurderes kun isolert, men ses i en større sammenheng. I den grad kunnskapsgrunnlaget er mangelfullt må en være ekstra forsiktig og ta høyde for at det kan finnes viktige artsforekomster som ikke er kjent. Samtidig skal kravet til kunnskapsgrunnlaget stå i et rimelig forhold til selve tiltaket og risiko for skade på naturmiljøet.

Finansiering av tiltak

Hvert år vil Statsforvalteren i Vestfold og Telemark få tildelt en pott med midler fra Landbruksdirektoratet, som de fordeler til de ulike UKL områdene. Kommunen skal, i samarbeid med en arbeidsgruppe bestående av representanter fra statsforvalteren og fylkeskommunen, prioritere bruken av midlene i tråd med behov som er belyst i forvaltningsplanen. Det skal også avholdes årlig dialogmøte med grunneiere og interessenter for å belyse tiltaksbehov og eventuelle fellesprosjekter. En andel av midlene kan avsettes til større fellestiltak, og resten av midlene kan utlyses slik at grunneiere, drivere, organisasjoner, m.m. i området kan søke på dem til tiltak som er i tråd med forvaltningsplanen og eventuelle skjøtselsplaner som er utarbeidet. I tillegg til UKL-midler finnes det en rekke andre finansieringsmuligheter. UKL-midlene bør, i tilfeller der det kan være aktuelt, kombineres med andre midler.

Planlegging, kartlegging og dokumentasjon

Det kan gis tilskudd til utarbeidelse av ulike temaplaner/skjøtselsplaner og kartlegginger som er i tråd med forvaltningsplanen. Det kan også være behov for andre planer/kartlegginger og dokumentasjon som ikke er skissert i planen, som også kan være tilskuddsberettiget. Planer og kartlegginger som utarbeides for området skal forelegges kommunen for lagring og arkivering, slik at det kan lages en oversikt over dem. Noen av disse overordnede planene kan kommunen selv utarbeide, eventuelt med innleid bistand.

Kulturminner og kulturmiljø

Det kan gis tilskudd til istandsetting/synliggjøring og skjøtsel av fredete kulturminner. Istandsetting/skjøtsel av steingjerder som ikke er automatisk fredet kan også gis tilskudd. For verneverdige bygninger som er kartlagt, kan det gis tilskudd til istandsetting/restaurering utvendig. For tiltak innenfor kulturminner må tiltaksforslag og kostnadsoverslag innhentes av restaureringskyndig person/firma. Tiltak må deretter godkjennes av fylkeskommunen. Fylkeskommunen kan også kontaktes for råd i planlegging av tiltak. For tiltak i/på kulturminner finnes også Kulturminnefondet og fylkeskommunens tilskuddsmidler til kulturminner. Det finnes midler til både istandsetting/skjøtsel og formidling, og en kan gjerne søke midler fra begge steder og for flere delprosjekter av et større prosjekt, som et spleiselag.

Biologisk mangfold

Det kan gis tilskudd for skjøtsel- og restaureringstiltak av trua/utvalgte naturtyper, samt til slått eller beite av arealer med særlig verdi for plante- og dyrelivet. For bekjempelse av fremmede arter kan det også gis tilskudd. Forøvrig forvalter Statsforvalterens miljøavdeling tilskuddsordninger for blant annet trua naturtyper (utvalgte og rødlista), trua arter (prioriterte

og rødlista) og tiltak for ville pollinerende insekter, samt noen flere ordninger som kan være aktuelle å søke på. I tillegg har Miljødirektoratet ordningen tilskudd til tiltak for å ivareta natur fra 2025 (tidligere var dette fem ulike ordninger innenfor ivaretagelse av natur og bekjempelse av fremmede arter).

Landskapsskjøtsel

Det kan gis tilskudd for rydding, gjerdning og slått eller beiting av gamle innmarks- eller utmarksbeiter. Styving av gamle trær kan også gis tilskudd. Områdene eller trærne skal godkjennes av kommunen før tiltak iverksettes. Det kan også være aktuelt å ha inn naturfaglig eller kulturminnekyndig vurdering før tiltak iverksettes. Hvis man eier og/eller driver en landbrukseiendom kan man også søke SMIL-tilskudd (Spesielle miljøtiltak i jordbruket) for en rekke kulturlandskapstiltak, som i flere tilfeller overlapper med tilskuddsberettigede tiltak i UKL-ordningen. For årlige skjøtseltiltak og beiting kan RMP-ordningen (regionalt miljøtilskudd) dekke en del kostnader til foretak som er berettiget produksjonstilskudd.

Ferdsl og friluftsliv

Relevante tiltak innen ferdsel og friluftsliv kan gis tilskudd. Tiltak kan eksempelvis være skilting/merking eller opparbeiding av stier, vedlikehold, m.m. For stier/ferdselsårer over jordbruksjord kan det gis en årlig kompensasjon fastsatt i kroner per meter som går over jordbruksareal (registrert som fulldyrka/overflatedyrka eller innmarksbeite i AR5) til den som driver jorden. Her gis det også tilskudd gjennom RMP-ordningen, som per 2024 er på 10 kr per meter som går over jordbruksareal. Før tiltak iverksettes må det inngås avtale med grunneier, og tiltaket må godkjennes av kommunen.

Formidling

Relevante tiltak innen formidling kan gis tilskudd. Tiltak må godkjennes av kommunen før det iverksettes. Gjennom Miljødirektoratets søknadssenter kan det blant annet søkes tilskudd til nasjonale turstier og tilskudd til verdiskaping basert på naturvern.

Næringsrettede tiltak

Det kan gis tilskudd til utvikling av tilleggsnæringer som f.eks. småskala reiseliv, utvikling av opplevelser og aktiviteter for allmennheten og turister, bidra til å videreutvikle Norge som matnasjon med tydelig lokal og regional identitet, gårdsbutikk etc. dersom disse næringene bidrar til å nå målsettingen for området. Det kan også under dette punktet gis tilskudd til elektronisk gjerdeutstyr med formål om beiting av biologisk viktige eller kulturhistorisk viktige

områder. Ryddeaksjoner (søppelrydding) kan også gis tilskudd. Dette kan med fordel kombineres med ryddeaksjoner under *Hold Norge Rent*.

Tilskuddssatser

Kommunen skal fastsette tilskuddssatser for ordningen, som skal fremgå av tilskuddsutlysningen. Satsene vil avhenge av tiltakets prioritet og tilgjengelige UKL-midler. For å få til tiltak og planer i området bør det innvilges en minimumsramme på kr 500 000 i året til Kaupang UKL.

Årshjul

Kommunen forvalter tilskuddsordningen med utgangspunkt i årshjulet vist under:

Januar/februar	Melding om tildelt ramme fra Statsforvalteren
Februar	Utlysning av midler med tilskuddssatser
1.mai	Søknadsfrist
Mai-juni	Møte i arbeidsgruppa – drøfting/prioritering av tiltak og aktiviteter, eventuelle befaringer
Juni	Søknadsbehandling/vedtak og tilskudd i tråd med årets tiltaksplan
September	Årlig dialogmøte med status - hva har skjedd i år? Ønsker for videre prosjekter/tiltak.
November/desember	Rapport til Statsforvalteren: bruk av årets midler – innmelding av behov for kommende år

Løpende oppgaver gjennom året:

- Kontakt med grunneiere og andre aktører i UKL-området
- Informasjons- og tilretteleggingsoppgaver
- Arrangementer, fagsamlinger
- Deltakelse møter/samlinger i den fylkesvise UKL-gruppa
- Godkjenne ferdigstilte tiltak og utbetale tilskudd

Referanser

- Barrett, J. H., Hall, A. R., Johnstone, C., Kenward, H. K., O'Connor, T., & Ashby, S. (2007). Interpreting the plant and animal remains from Viking-age Kaupang. I *Kaupang in Skiringssal. Kaupang Excavation Project Publication Series*. Aarhus University Press.
- Blaalid, R., Often, A., Magnussen, K., Olsen, S.L., & Westergaard, K.B. (2017). *Fremmede skadelige karplanter – Bekjempelsesmetodikk og spredningshindrende tiltak. – NINA Rapport 1432. 87 s.*
- Fylkesmannen i Vestfold og Telemark. (2020). *Handlingsplan mot skadelige fremmede arter i Vestfold og Telemark* (s. 66). Fylkesmannen i Vestfold og Telemark - miljøavdelingen. <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-vestfold-og-telemark/miljo-og-klima/naturmangfold/dokumenter/fremmede-arter/handlingsplan-2020/handlingsplan-fremmede-arter-vestfold-og-telemark-2020--endelig-versjon.pdf>
- Gansum, T. (2002). *Hulveger—Fragmenter av fortidens ferdsel*. Kulturhistorisk forlag A/S.
- Helle, K. (2007). Kaupang i Skiringssal. *Historisk tidsskrift*, 86(4), 619–633.
- Landbruksdirektoratet. (2023). *Om Utvalgte kulturlandskap*. Landbruksdirektoratet. <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/miljo-og-klima/jordbrukets-kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket/om-utvalgte-kulturlandskap>
- Miljødirektoratet. (2022). *Kartleggingsinstruks. Kartlegging av terrestriske Naturtyper etter NiN2. Miljødirektoratet veileder M-2209 | 2022. Versjon 24.01.2022.*
- Moen, A. (1998). *Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon*. Statens Kartverk.
- Olberg, S., Reiso, S., & Solfeld, E. (2018). *Veileder om skjøtsel og hensyn i forvaltningen av hule eiker* (BioFokus-rapport Nr. 2018–13). BioFokus.
- Skre, D. (2007). *Kaupang in Skiringssal*. Oslo, Aarhus University Press.
- Universitetet i Oslo, Vestfold Fylkeskommune, & Larvik kommune. (2002). *Helhetsplan for Skiringssal-Kaupangen—Et samarbeid mellom Universitetet i Oslo, Vestfold fylkeskommune og Larvik kommune*. Heyerdahl Instituttet.
- Vestfold fylkeskommune (2013), *Regional plan for bærekraftig arealpolitikk(RPBA)*. Vestfold Fylkeskommune.

Vedlegg 1 – Oversikt over rødlistede arter

Oversikt over rødlistede arter registrert i området fordelt på artsgruppe og rødlistekategori hentet fra Artskart i februar 2023. Observasjoner er listet i tabellen uavhengig av registreringsår og presisjon. Kolonnen «Totalt» viser totalt antall observasjoner.

Artsgruppe	Vitenskapelig navn	Norsk navn	CR	E N	VU	NT	Totalt
Amfibier, reptiler	<i>Triturus cristatus</i>	storsalamander				1	1
Biller	<i>Aphodius plagiatus</i>	muddergjødsele			1		1
Fugler	<i>Accipiter gentilis</i>	hønsehauk			30		30
	<i>Alauda arvensis</i>	sanglerke				35	35
	<i>Alca torda</i>	alke			2		2
	<i>Anas acuta</i>	stjertand			3		3
	<i>Anser fabalis</i>	taigasædgås		7			7
	<i>Apus apus</i>	tårnseiler				9	9
	<i>Aythya marila</i>	bergand		1			1
	<i>Calcarius lapponicus</i>	lappspurv		1			1
	<i>Calidris pugnax</i>	brushane			2		2
	<i>Cephus grylle</i>	teist				7	7
	<i>Charadrius dubius</i>	dverglo			3		3
	<i>Chloris chloris</i>	grønnfink			38		38
	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	hettemåke	26				26
	<i>Circus aeruginosus</i>	sivhauk				13	13
	<i>Circus cyaneus</i>	myrhauk		5			5
	<i>Corvus frugilegus</i>	kornkråke			3		3
	<i>Coturnix coturnix</i>	vaktel			2		2
	<i>Crex crex</i>	åkerrikse	7				7
	<i>Cuculus canorus</i>	gjøk				7	7
	<i>Delichon urbicum</i>	taksvale				1	1
	<i>Emberiza citrinella</i>	gulspurv			46		46
	<i>Falco subbuteo</i>	lerkefalk				5	5
	<i>Gallinago media</i>	dobbeltbekkasin				2	2
	<i>Haematopus ostralegus</i>	tjeld				32	32
	<i>Larus argentatus</i>	gråmåke			19		19
	<i>Larus canus</i>	fiskemåke			37		37
	<i>Lullula arborea</i>	trelerke				1	1
	<i>Luscinia luscinia</i>	nattergal				46	46
	<i>Melanitta fusca</i>	sjøorre			3		3
	<i>Melanitta nigra</i>	svartand			5		5
	<i>Mergellus albellus</i>	lappfiskand			1		1
	<i>Numenius arquata</i>	storspove		15			15
	<i>Numenius phaeopus</i>	småspove				2	2

Artsgruppe	Vitenskapelig navn	Norsk navn	CR	E N	VU	NT	Totalt
	<i>Pandion haliaetus</i>	fiskeørn			11		11
	<i>Panurus biarmicus</i>	skjeggmeis		1			1
	<i>Passer domesticus</i>	gråspurv				40	40
	<i>Pernis apivorus</i>	vepsevåk				1	1
	<i>Phalacrocorax carbo</i>	storskarv				36	36
	<i>Pluvialis apricaria</i>	heilo				4	4
	<i>Podiceps auritus</i>	horndykker			1		1
	<i>Poecile montanus</i>	granmeis			9		9
	<i>Porzana porzana</i>	myrrikse		1			1
	<i>Rallus aquaticus</i>	vannrikse			12		12
	<i>Riparia riparia</i>	sandsvale			1		1
	<i>Rissa tridactyla</i>	krykkje		1			1
	<i>Saxicola rubicola</i>	svartstrupe		4			4
	<i>Somateria mollissima</i>	ærfugl			53		53
	<i>Spatula querquedula</i>	knekkand		1			1
	<i>Sterna hirundo</i>	makrellterne		22			22
	<i>Streptopelia decaocto</i>	tyrkerdue				3	3
	<i>Sturnus vulgaris</i>	stær				41	41
	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	dvergdykker		13			13
	<i>Tringa totanus</i>	rødstilk				54	54
	<i>Uria aalge</i>	lomvi	6				6
	<i>Vanellus vanellus</i>	vipe	64				64
Fugler Totalt			10 3	72	28 1	33 9	795
Karplanter	<i>Briza media</i>	hjerTEGRAS				1	1
	<i>Carex ericetorum</i>	bakkestarr				1	1
	<i>Cuscuta epithymum</i>	timiansnyltetråd		1			1
	<i>Cuscuta europaea subsp. halophyta</i>	strandsnyltetråd				1	1
	<i>Fraxinus excelsior</i>	ask		4			4
	<i>Malus sylvestris</i>	villeple			4		4
	<i>Myosotis discolor</i>	perleforglemmegei		1			1
	<i>Neottia nidus-avis</i>	fuglereir				1	1
	<i>Ononis arvensis</i>	bukkebeinurt				2	2
	<i>Primula veris</i>	marianøkleblom			1		1
	<i>Ruppia cirrhosa</i>	skruehavgras				1	1
	<i>Saxifraga granulata</i>	nyresildre				1	1
	<i>Thymus pulegioides</i>	bakketimian				1	1
	<i>Ulmus glabra</i>	alm		2			2
Karplanter Totalt				8	5	9	22
Sopper	<i>Grifola frondosa</i>	korallkjuke			1		1
	<i>Gyroporus castaneus</i>	kastanjerørsopp				1	1

Artsgruppe	Vitenskapelig navn	Norsk navn	CR	E N	VU	NT	Totalt
	<i>Haploporus tuberculosus</i>	eikegreinkjuke				1	1
	<i>Mutinus caninus</i>	dvergstanksopp			1		1
	<i>Russula pseudointegra</i>	rød eikekremle				1	1
	<i>Xylobolus frustulatus</i>	ruteskorpe				2	2
Sopper Totalt					2	5	7
Veps	<i>Formica (Coptoformica) pressilabris</i>	blank heimaur			8		8
Totalt			10 3	80	29 7	35 4	834

Vedlegg 2 - Naturtyper kartlagt etter DN-håndbok 13

Det er kartlagt til sammen 19 naturtypelokaliteter med et samlet areal på 3358,5 dekar. Noe av arealet er overlappende så reelt areal er noe lavere. Se Tabell 1 for en oversikt over hvilke naturtyper som er kartlagt og deres viktigste egenskaper. Flere av lokalitetene har ingen eller tynn beskrivelse, og status er usikker. Det er ikke gjort noen heldekkende kartlegging i området etter DN håndbok 13 og data er gjennomgående gamle, foruten tre lokaliteter som er registrert i 2021 og 2023.

Tabell 1. Oversikt over naturtypelokaliteter kartlagt etter DN-håndbok 13 og deres antall, verdi og areal. A=Svært viktig, B=Viktig og C=Lokalt viktig.

Naturtype	Utforming	A	B	C	Areal (daa)
Sørvendte berg og rasmarker	Bergknaus- og flate		1		12,8
Store gamle trær	Eik		3		2,9
Viktig bekke drag			1		95,9
Dam		1			2,1
Rik edelløvskog			5	4	86,6
Strandeng og strandsump	Stort strandengkompleks	1	1		146,7
Strandeng og strandsump				1	11,3
Totalt		2	1 2	5	358,5

Vedlegg 3 - Naturtyper kartlagt etter miljødirektoratets instruks - NIN kartlegging

Det er kartlagt naturtyper etter Miljødirektoratets instruks (MI) sør for Tjøllingveien i 2020 og 2022. Data fra denne kartleggingen er oppsummert i Tabell 3. 164 (83 %) av de totalt 198 lokalitetene er den utvalgte naturtypen hule eiker. 7 av de 11 registrerte naturtypene er rødlistede naturtyper. Det er imidlertid noe usikkerhet hvorvidt lokaliteten registrert som Strandeng er gitt riktig naturtype. Strandeng er en naturtype med tyngdepunktet av utbredelsen i kystområder fra Trøndelag og nordover, mens det her i sørøst er mer sannsynlig med typen Semi-naturlig strandeng.

Tabell 3. Oversikt over naturtypelokaliteter kartlagt etter Miljødirektoratets instruks og deres antall, kvalitetsvurdering og areal (dekar). Rødlistekategori for rødlistede naturtyper er angitt i parentes bak naturtypene.

Naturtype	Svært høy	Høy	Moderat	Lav	Areal (daa)
Frisk lågurtedellauvskog (NT)		1		1	2,2
Gammel furuskog med gamle trær		1		1	13,6
Gammel høgstauedegraaskog				1	1,5
Hule eiker	15	55	60	34	113,2
Lågurtedellauvskog (VU)	1			1	20,8
Lågurteikeskog (VU)		5	5	3	41,6
Lågurtfuruskog (VU)		1	1	1	28,8
Saltpåvirket svartorstrandskog (NT)			1		1,4
Sanddynemark				1	0,6
Semi-naturlig strandeng (EN)	1	2	3	2	89,0
Strandeng (VU)			1		0,3
Total	17	65	71	45	313

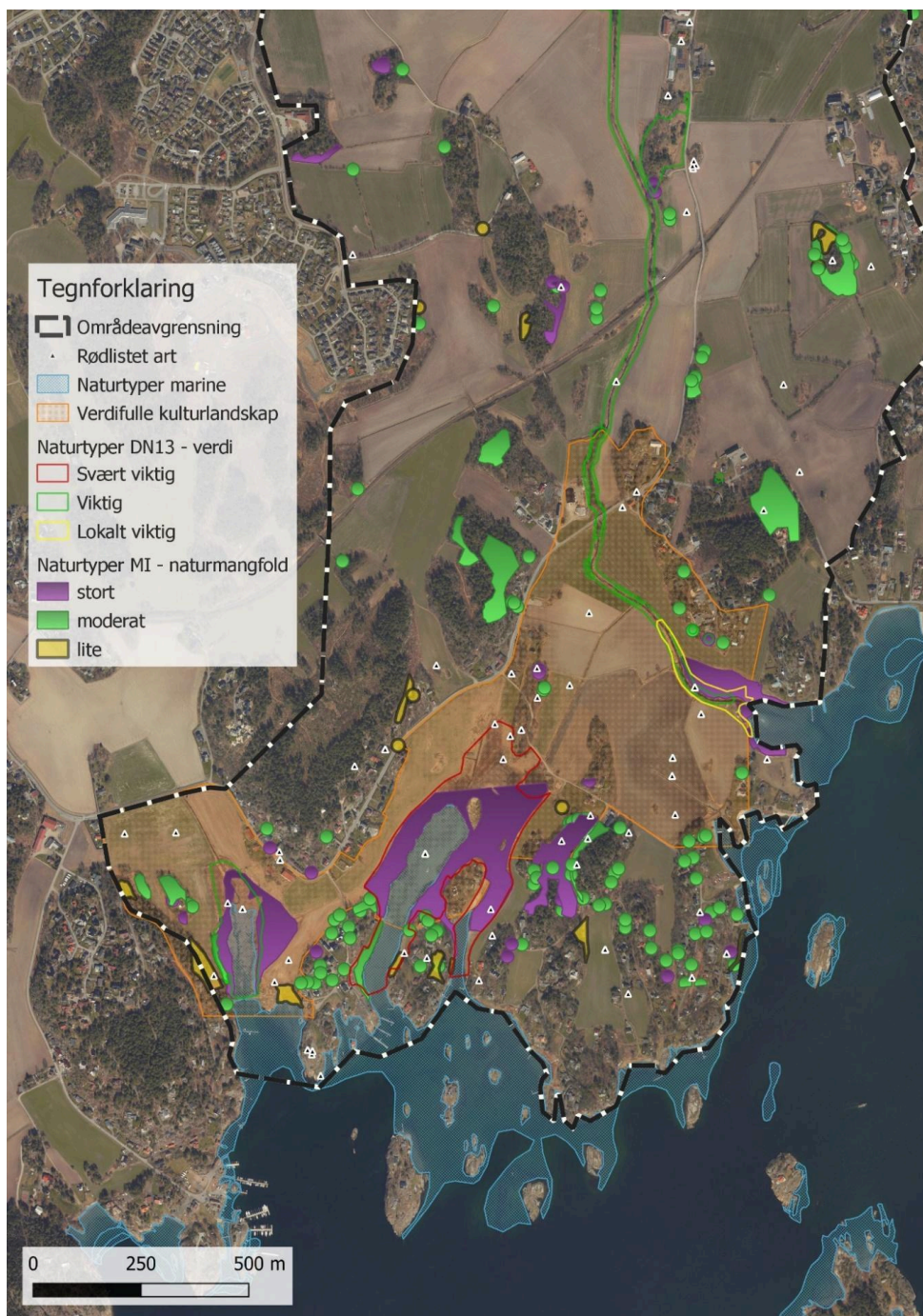
Vedlegg 4 - Naturtyper kartlagt etter DN håndbok-19

Det er kartlagt 2 marine naturtypelokaliteter etter DN-håndbok 19 tilgrensende og delvis innenfor avgrenset område for utvalgt kulturlandskap. Begge lokalitetene er kartlagt som Bløtbunnsområder i strandsonen og begge er vurdert som viktige – B-verdi, med et samlet areal på ca. 654 dekar (Tabell 4). Hoveddelen av arealet er imidlertid utenfor området til Kaupang UKL.

Tabell 4: Oversikt over marine naturtypelokaliteter kartlagt etter DN-håndbok 19 og deres antall, verdi og areal. A=Svært viktig, B=Viktig og C=Lokalt viktig.

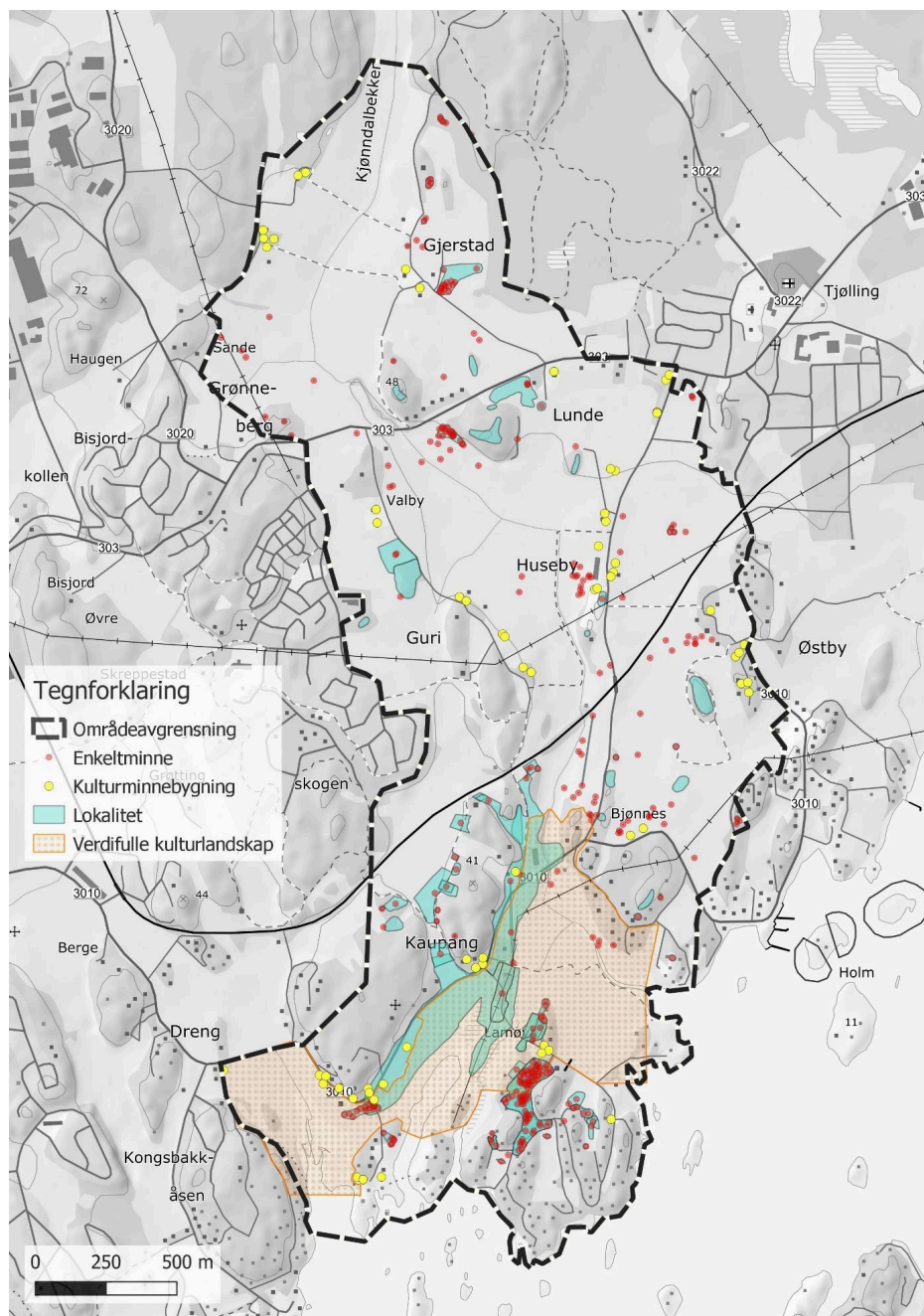
Naturtype	Utforming	A	B	C	Areal (daa)
Bløtbunnsområder i strandsonen	Strandflater med bløtt mudder i beskyttede områder		1		293,2
Bløtbunnsområder i strandsonen	Strandflater av mudderblandet sand		1		360,3
Total			2		654

Vedlegg 5 – Biologisk mangfold, Kaupang UKL sør

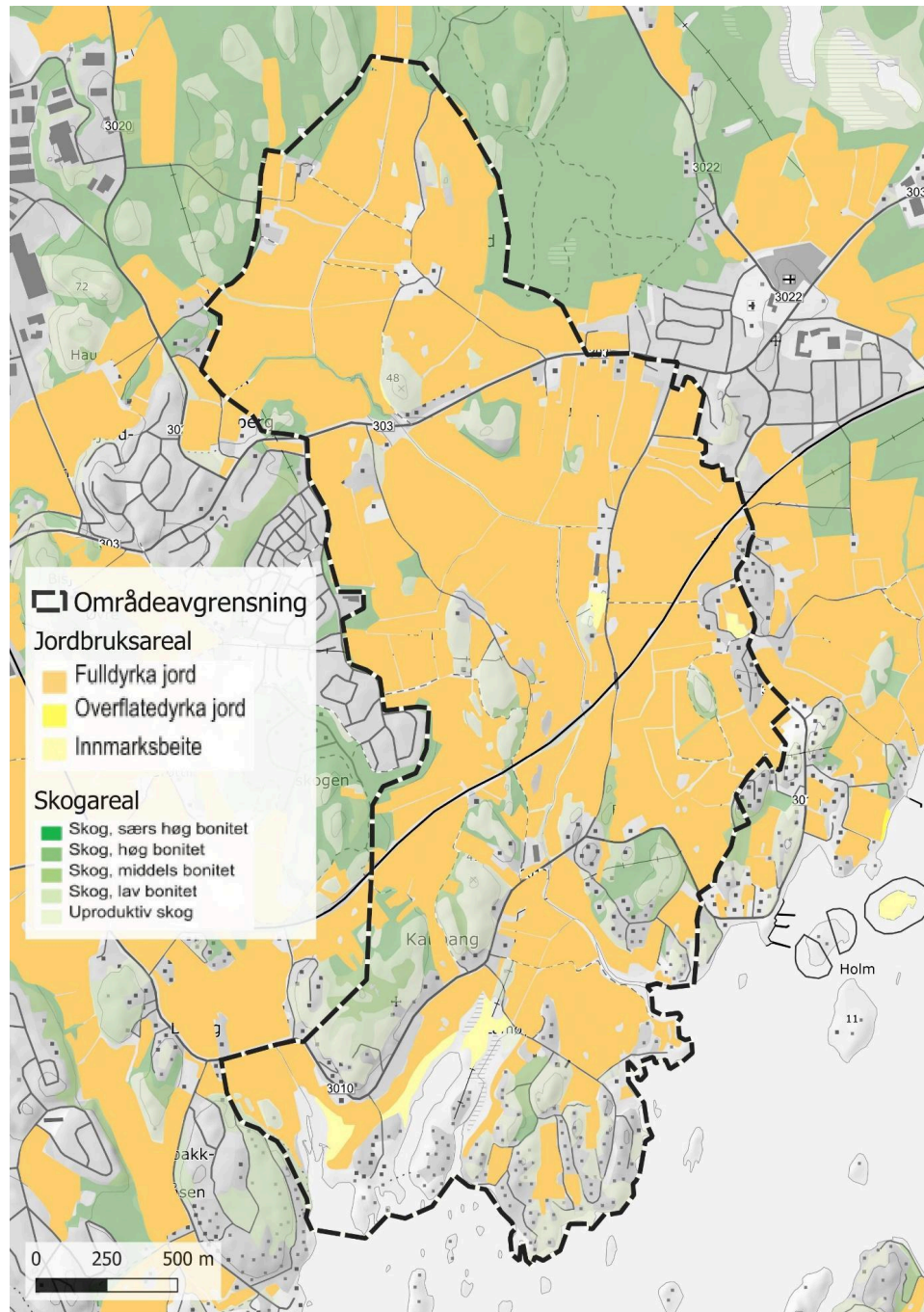
Oversikt over kartlagte naturverdier sortert etter parameteren «naturmangfold» innenfor søndre deler av Kaupang UKL per februar 2023.

Vedlegg 6 – Kulturminner og -verdier innenfor UKL-området

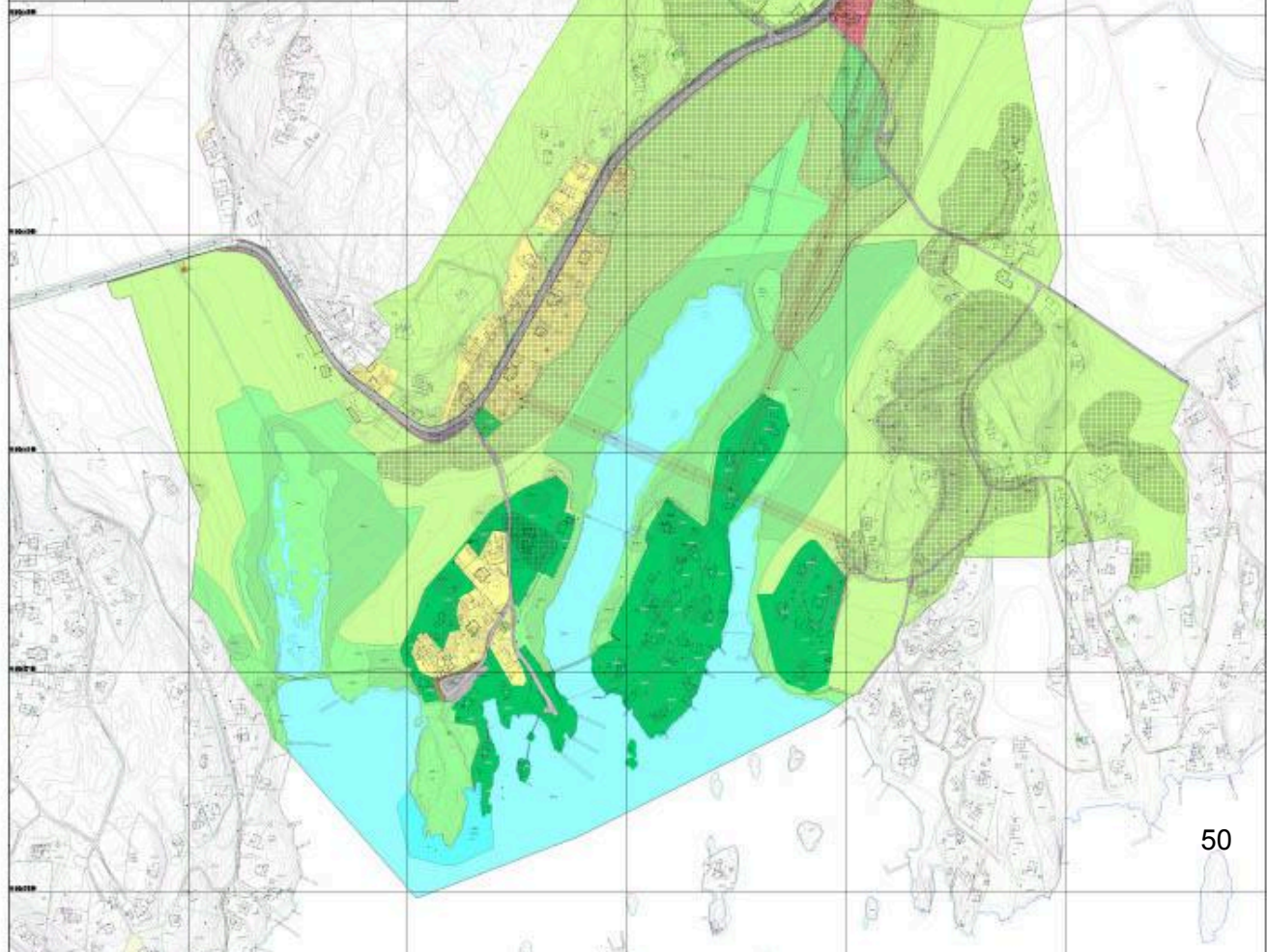
Oversikt over kartlagte kulturminner (punkter og flater) innenfor Kaupang UKL per februar 2023.

Vedlegg 7 – Oversikt over jordbruksarealer og skog innenfor UKL-området

Oversikt over jordbruksareal fordelt på fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite, og skogareal fordelt på bonitet.

Vedlegg 8 – Plankart Kaupang fornminneområde

Vedlegg 9 – Skjøtselsråd for eiker

Hule eller grove eiker er viktige leveområder for en rekke krevende arter, og dette er også utslagsgivende for at disse trærne har fått status som utvalgt naturtype etter *Forskrift om utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven*. Eiketrær kan bli veldig gamle. En eik kan vokse i 300 år, og deretter leve like lenge mens den sakte svekkes. Enkelte trær kan stå halvdøde i ytterligere 300 år, og altså bli bortimot 1000 år gamle. Dette innebærer at enhver forvaltning og skjøtsel av eik må ses i et langt perspektiv.

Eiketrær blir store, og trenger følgelig plass til grov stamme, bred krone, og stor plass til rotsystemet. Det er viktig å ta høyde for at rotsonen som et minimum er like bred som kronen, men ofte er rotsonen mye større. Røttene orienterer seg etter fuktighet og rotveksten avtar når oksygeninnholdet blir for lavt. Derfor er ofte treets røtter å finne i de øvre jordlagene, hvilket innebærer at også mindre gravearbeid kan skade treets røtter. I tillegg kan komprimering av jorda ved f.eks. kjøring, parkering m.m. skade røttene. De øvre delene av røttene kan også skades ved eksempelvis tråkkslitasje fra beitedyr eller motorgressklipper. Selv beskjedne skader kan begrense eikas levetid. Merk at det kan ta lang tid før skader på røttene blir synlig på treet. Dette kan ta opptil 10-15 år.

Eiker i kulturlandskapet har tradisjonelt sett ofte god tilgang på lys og næring, men mange av disse lokalitetene er i dag grodd igjen i tett kratt eller skog. Gamle trær tåler endring i lys- og vanntilgang dårlig, og eikas levetid kan som følge forkortes. Mange av artene knyttet til disse trærne er også avhengige av god lystilgang. For best mulig ivaretagelse av disse trærne er det derfor viktig at det ryddes rundt trærne for å sikre lystilgang. Ryddingen bør imidlertid gjøres gradvis da for raske miljøforandringer kan stresse treet og artene som er tilknyttet treet. Merk at det ikke bør åpnes rundt eiker som står i skogsmiljø da disse trærne er tilpasset dette.

Beskjæring bør skje i minst mulig grad, både med hensyn til treet, og med hensyn til arter som er knyttet til døde veddeler. Beskjæring kan imidlertid være nødvendig, for eksempel for å unngå brekkasjer som kan skade treet, som sikkerhetstiltak m.m. Bardunering eller oppstøtting av treet kan i visse tilfeller være nødvendig for å forlenge treets levetid. Enhver utførelse av sikringstiltak eller beskjæring må imidlertid utføres av kyndig trepleier.

Døde trær og veddeler bør ideelt sett få ligge, men dersom dette ikke er praktisk mulig kan det være aktuelt å opprette dødveddeponier for å ivareta arter knyttet til dødt virke av eik. Veden bør i minst mulig grad kuttes opp. Veden bør legges på en solrik plass, gjerne i hauger slik at det over tid blir en naturlig variasjon i fuktighet, lystilgang og nedbrytningsstadier.

For å ivareta artsmangfoldet knyttet til eiker er det også viktig å ta vare på yngre trær for å sikre at artene til enhver tid har et egnet livsmiljø i riktig livsstadium å flytte inn i.

Før skjøtsel settes i gang på eiketrær er det viktig at det utarbeides skjøtelsesplaner for trærne. Det er viktig at trær og treklynger vurderes individuelt ved utarbeidelse av disse planene, da planene må vurderes ut fra skjøtelsesbehovene lokalt. For mer informasjon om skjøtsel av eiker se *Veileder om skjøtsel og hensyn i forvaltningen av hule eiker* (Olberg et al., 2018).